

Șef Rabin dr. Moses Rosen

IOM - KIPUR, PISCUL EXISTENȚEI IUDAICE

De patru mii de ani urcăm mereu. Avem în străfundurile sufletelor noastre sentimentul că, dacă ne-am oprit, prăpastia istoriei ne-ar înghiți. Destinul iudaic se află sub semnul unei necontenite Alia-Ascensiuni. Cel dintâi evreu — Avraham Haivri — și-a înțeles misiunea de-abia atunci când a dat urmare îndemnului dumnezeiesc „הֲבֵיתִי לָךְ אֶת-הַמִּשְׁכָּן” „Priveste către cer” (Cartea Facerii, 15/5). De atunci privirile ne sînt îndreptate mereu în sus, scrutăm necontenit spre înălțimi. Isaac-Israel statornicește drumul vieții sale, încă de la pornire, sub semnul aceluși simbolic vis al unei scări, care, deși e un picioarele pe pămînt, izbutește să atingă bolta cerească. Treptele ei sînt menite să înfățișeze strădania omului spre perfecțiune, dorul său de a se apropia din ce în ce mai mult de Dumnezeu. De-l cauți pe Creator, călăuzește-te de sfatul profetului „שִׂיר מְרוֹס עֵינַיִם וְרָא מִן-בְּרָא אֱלֹהִים” „Ridicați-vă privirile spre culmi și veți vedea cine le-a creat pe toate acestea” (Iteșaiahu, 40/26).

Evreul năzuiește spre piscuri. Din stîncă în stîncă, din creastă în creastă. Fiecare popas nu e un scop în sine, ci un mijloc, un start spre o nouă elevare. Itinerarul său istoric nu e orizontal, ci o necontenită verticală. De aceea el, e plin de trudă și suferință. De aceea se află pe cărările sale riuri de sînge, hecatombe de martiri. Neîncetat el s-a alăturat celor care căutau progresul, mai binele, celor nemulțumiți de vechi și care dibuiau cărările noului în viață.

În calendarul iudaic, această esențială trăsătură a iudaismului e înfățișată prin Șabat. La capătul celor șase zile de muncă, ziua de odihnă — cea dintâi revendicare social-religioasă formulată de Moșe — a fost menită să fie ziua în care omul să se poată ridica deasupra nivelului cotidianului. În casa evreului, îmbrăcată în mantia festivă a Șabatului, vălmășagul vieții amuțește, între un asfințit și celălalt. Ziua a șaptea devine astfel un popas sufletesc și spiritual, de unde perspectiva vieții este mai ușoară și înțelegerea ei e ridicată pe o treaptă mai înaltă. Fără Șabat nu s-ar fi putut concepe supraviețuirea iudaismului. Parafrazînd citatul talmudic „שַׁבָּתוֹ לִי וְאֶשְׁמְרוּ לָךְ” „Șabatul spune evreului: „păzește-mă și voi păzi” (Talmud, tr. Bava Meția, 72/2), un mare gânditor a exclamat: „Mai mult decît au păzit evreii Șabatul, acesta i-a păzit pe dinșii”. Fără aripile pe care Șabatul le-a împrumutat într-un evreului, în zborul său spre culmi, acesta ar fi dispărut de mult în negura vremurilor.

Iom Kipur ocupă în decursul întregului an locul Șabatului în săptămîna. El e „שַׁבָּתוֹ שְׁבִיעִתוֹ” „ziua unică în an”, deoarece anul are nevoie de o evadare din cotidian, la fel ca și săptămîna. Numai astfel putem înțelege sensul etic al definirii acestei zile de către textul biblic ca „Simbăta Simbetelor”.

„Înveșmîntat în imaculata haină albă, simbol al giugului mortuar, al celui din urmă dintre veșmintele evreului, acesta sfărîmă pentru douăzeci și patru de ore toate lanțurile cu care trupul încetează sufletul, abandonează toate chemările vieții și face un salt spre creasta pe care, atît de nimerit, psalmistul o califică drept „הַר ה'” „Muntele Domnului”.

De acolo, de pe piscurile triplei împăcări cu Dumnezeu, cu seamănel său și cu sine însuși, omul face un tur de orizont, își rotește privirile de la ceea ce a fost, la ceea ce cață a fi, de la calea străbătută, la cea care-l așteaptă și poate face cu adevărat un bilanț sufletesc. Viața ar fi insuportabilă dacă n-ar fi alteleva decît un șes anost, dacă ea n-ar însemna un permanent urcus.

Iom Kipur e un pisc al vieții. Pășind în mijlocul obștii, în lăcașul cel sfînt, să ne întrebăm, fiecare dintre noi, odată cu bardul iudaismului „עֵמֶס דְּמִיתוּת וְיִשְׁרָאֵל” „עֵמֶס דְּמִיתוּת” să ne întrebăm dacă am izbutit să escaladăm povirnelul abrupt al patimilor și slăbiciunilor, dacă am reușit să dominăm efemerul, desertațiunea și să ajungem pe culmile senine, pe „muntele Domnului”, de unde să putem distinge adevăratele valori ale vieții, de unde să ne putem îndrepta privirile spre noi înălțimi, să ne putem apropia și mai mult de idealurile noastre, de Dumnezeu.

SEMNIȚAȚII ȘI OBICEIURI DE IOM - KIPUR

a) *Aseret iemei teșuva.*
Zilele de la 1 pînă la 10 Tișri sînt destinate a fi zile de pocăință și, ca atare, sînt denumite Aseret iemei teșuva (asara = 10, iom, iamim = zi, zile, teșuva = pocăință), adică cele 10 zile de pocăință.

b) *Data.*
Iom Kipur (Iom Hakipurim) — Ziua Iertării (Ziua iertărilor), este la 10 Tișri. Motivarea: după Midraș, cînd Moșe Rabeinu a coborît a treia oară de pe Muntele Sinai, cu Tablele Legii, a găsit evreii în post și rugăciune; ei au primit iertarea păcatului cu idolatrizarea vișelului de aur. În Toră scrie: „În această zi (Dumnezeu) vă va ierta ca să vă purifice de toate păcatele voastre” (Vaikra, 16, 30).

c) *Ajun de Iom Kipur.*
În această zi este interzis a posti. După rugăciunea de Minha se face o masă mai îmbelsugată. *Seuda hamafseket* = masa care desparte (de ziua de post, de Iom Kipur).
Se recomandă ca, dacă doi evreii sînt supărați între ei, să se împace în ajun de Iom Kipur.

d) *Postul.*
În Toră e prevăzută, de cinci ori, ca de Iom Kipur să fie zi de chin. Astfel, în Vaikra, 16, 29 e scris: „În luna a șaptea, în 10 ale lunii să vă chinuți sufletele voastre”. Înțelepții au interpretat acest „chin” prin interdicția totală de a mânca și a bea. Unii mai adaugă și interdicția de a se încălța cu încălțăminte de piele și de a se spăla mai bine.

Scopul acestor interdicții este de a aminti evreului necesitatea unei purificări sufletești; or, adeseori cînd omul e sătul și deplin mulțumit fizic, este mai puțin predispus la meditații etice și la căință.

Obligația de a posti este valabilă pentru orice băiat care a împlinit 13 ani și orice fată care a împlinit 12 ani, deci care au devenit Bar-Mitva, respectiv Bat-Mitva. Postul începe în ziua de 9 Tișri, aproximativ cu 20 de minute înainte de apusul soarelui și se încheie a doua zi, puțin după apusul soarelui.

De Iom Kipur este interzis a lucra. „Să nu faceți nici o muncă” (Vaikra, 23, 8).

(Continuare în p. 7)

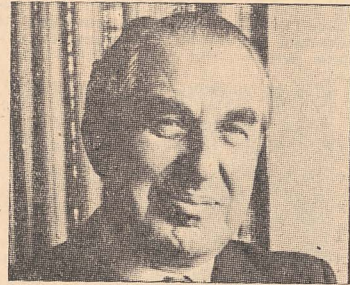
TELEGRAMĂ

EMINENȚEI SALE ȘEF RABIN DR. MOSES ROSEN

Onoratului domn Șef Rabin dr. Moșe Rosen și întregii comunități evreiești din România, cele mai bune urări pentru Anul Nou, odată cu rugăciunea pentru pace în Israel și în întreaga lume.

HAIM HERZOG

președintele statului Israel

Din Mesajul de Roș Hașana 5745 al președintelui statului Israel cître comunitățile evreiești din întreaga lume

Președintele statului Israel, dl Haim Herzog, a transmis un mesaj de Roș Hașana către comunitățile evreiești din întreaga lume. Publicăm mai jos pasaje din acest mesaj:

„Pe măsură ce ne apropiem de Noul An 5745 reflectăm asupra problemelor, realizărilor și aspirațiilor care marchează viața evrească de pretutindeni.”

„În acest an milioane de oameni, aparținînd tuturor popoarelor, vor aniversa 40 de ani de la înfrîngerea forțelor naziste. Riurile de sînge nu trebuie uitate niciodată și ele îi leagă în mod deosebit pe evrei de acest sălbatic episod al istoriei. Privim înapoi cu cea mai adîncă durere, dar sîntem datori să ne scrutăm conștiința cu deplină cinste, pentru a vedea dacă ne-am însușit cu adevărat lecția acelor ani.”

„Sigur că în decursul acestor patru decenii vitalitatea intrinsecă a poporului evreu a reușit să iasă la lumină. Supraviețuitorii au fost readuși la o viață normală, comunitățile au fost întărite și, mai presus de toate, statul independent al poporului evreu s-a înălțat, a învins obstacole de necrezut, a absorbit milioane de evrei din diferite Diaspore și are la activ remarcabile realizări în multe din domeniile spre care s-au îndreptat strădaniile sale. „Osemintele uscate” din viața profetului Ezekiel au recăpătat trup, au început din nou să respire, au devenit o națiune în propria lor țară.”

„Generației noastre i-a fost hărăzită șansa de a-și reclădi existența națională

pe pămîntul nostru istoric, șansa după care au tințit și pentru care s-au rugat evreii timp de două milenii și pe care nu o vor pierde în nici un caz acum.

Sînt capitole în istorie care nu rămîn perfect închise. La patruzeci de ani după înfrîngerea naziștilor sîntem martorii unei noi recrudescențe a antisemitismului și sîntem chemați să combatem acest fapt. În chiar statul Israel trebuie să luptăm pe multiple fronturi: pentru pace și securitate, pentru stabilitate politică, pentru regenerare economică, pentru absorbția adecvată a noilor veniți, toleranță mutuală între diferitele pături ale populației, pentru păstrarea nivelului înalt la care am ajuns în arte și științe, în educație și cercetare, atît în cea industrială, cît și în cea teoretică.”

Președintele Herzog își încheie mesajul cu cuvintele:

„Privim înainte către un an de pace, dezvoltare și înțelegere între popoare, un an în care să ne dedicăm educației evreiești și realizării idealurilor tradiției iudaice, în Israel și în fiecare comunitate unde trăiesc evreii.”

LESHANA TOVA TIKATEVU
VETICHATEMU!

HAIM HERZOG

Ierusalim, septembrie 1984 — Elul 5744

VIZITĂ PROTOCOLARĂ

Martî 25 septembrie a.c., Excelența Sa dl Zvi Brosh, ambasadorul statului Israel la București, a făcut o vizită protocolară la Cancelaria Eminenței Sale dl Șef Rabin dr. Moses Rosen, președintele Federației Comunităților Evreiești.

Excelența Sa a fost însoțit de dnii: Armand Lavon — secretar I al ambasadei, Gideon Neeman — secretar II, Levi Zivan — șeful serviciului consular al ambasadei.

Din partea F.C.E. au participat av. Emil Șechter — secretar general al F.C.E. și ing. Theodor Blumenfeld — președintele C.E.B.

Excelența Sa dl Zvi Brosh a prezentat Eminenței Sale și întregii obști evreiești din România felicitări și urări frățești cu prilejul sărbătorii de Roș Hașana 5745.

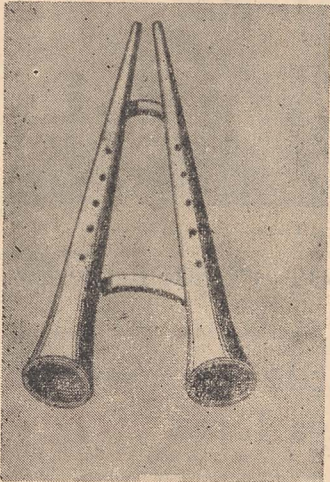
Eminența Sa dl Șef Rabin dr. Moses Rosen, în numele său, al comitetului de conducere al F.C.E. și al comunităților evreiești din întreaga țară, a mulțumit pentru bunele urări și a transmis, la rîndul său, urări de bine, pace și prosperitate tuturor fraților noștri din Țara Sfîntă.

Întrevederea a decurs într-o atmosferă cordială, frățească.

MONOGRAFIE

În Editura „Pergamon Press” a apărut volumul „Stefănești: portretul unui ștetl din România” de Ghitta Sternberg, Outremont, Canada.

Este o reconstituire istorică, prin intermediul interviurilor și al documentelor, ilustrată de fotografii unice și desene, despre lumea dispărută a unei mici comunități evreiești din România. Cartea suscită atenția antropologilor, istoricilor europeni, folcloriștilor și studenților care se ocupă de iudaică, precum și a publicului larg, dorind să cunoască aspecte ale unui ștetl (orașel) cu numeroasă populație evreiască din trecutul României.

Vechi instrument muzical evreiesc

LAURENCE OLIPHANT

Se împlinesc, în 1984, 100 de ani de când cetățenii britanici Laurence și Alice Oliphant își stabileau locuința și întemeiau o fermă pe un povișniș al Carmelului. Faptul nu era deloc banal, dacă ținem seama de personalitatea noilor veniți și de situația din acea vreme. Anticul Israel era stăpinit de turci, păgînii, slab populat și, practic, îngredat pentru evreii dornici să pună capăt „Galut”-ului. Puținii dintre aceștia care izbutiseră, recent, să înghiebeze așezări agricole în țara străbunilor întîmpinau mari greutăți.

Laurence Oliphant s-a născut, în 1832, în Sri Lanka (Ceylon), într-o familie engleză, a cărei pietate creștină o va împărtași în tot cursul vieții sale. Curios să cunoască felurile civilizației, drumește, de la vârsta de 18 pînă la cea de 20 de ani, prin Nepal, Ural, Caucaz și Crimeea. Atras de ideile socialismului utopic, pleacă în America de Nord, unde încearcă, timp de trei ani, organizarea unor falanster. Între 1855 și 1865, îl aflăm funcționar consular în China și Japonia, iar între 1865 și 1868, membru al Camerei Comunelor (avînd ca secretar pe poetul de limbă ebraică Naftali Imber). În 1870, L. Oliphant participă la războiul franco-german, în calitate de corespondent de presă. Întors în Anglia, găsește acum răgazul de a relata în scris

cele văzute de dînsul în Rusia și Extremul Orient.

În 1879, Oliphant redactează un vast proiect de „Alia”. În anul următor, întreprinde o călătorie de studii în „Tara Bibliei”. Apoi, publică o carte intitulată „Land of Gilead” (după numele ebraic al ținutului de baștină al profetului Eliahu), precum și un roman satiric la adresa clasei conducătoare engleze. Împreună cu soția sa, Alice, L. Oliphant colectează fonduri pentru cumpărarea terenurilor ce urmau a fi defrișate de viltozii „olim”. Neobținînd concursul diplomatic al guvernului din Londra, pleacă la Istanbul, unde autoritățile otomane îi resping fățiș propunerile. În 1882, alarmat de pogromurile tot mai dese din Imperiul țarist, vizitează numeroase comunități evreiești ale Europei răsăritene. După 1884, din ferma sa galileiană, sprîjină înființarea unei cooperative agricole evreiești, în apropiere de Safed.

Laurence Oliphant a murit în 1888. Despre viața și generoasa sa activitate au fost întocmite două monografii: prima, în 1889, de către romanciera Margareth Oliphant-Wilson, și a doua, în 1982, de către Ann Taylor (în Editura Universității din Oxford).

I. D.

DIN „FONOTECA DE AUR” A POPORULUI EVREU

Undele sonore te învăluie ca într-o mîntie de caldă frumusețe. Coardele suflutului vibrează intens. Lacrimile se ivesc, nestăvilit, din lacăsurile lor adînci. Căci aceste cîntece, durute, oftate, nu răscolesc numai propriile amintiri, ci reînvie momente din istoria zbuciumată a poporului evreu. Ce este muzica evreiască decît un imens suspin, de dimensiuni milenare, interferat de razele unei ardente speranțe? E durere și extaz, viață și vis, ploaie ca soare, dulce și amar!...

O tumultuoasă simfonie de gînduri și sentimente dezlanțuie audiația unor impresionante piese muzicale din colecțiile unor pasionați melomani: Iulius Marcovici din Iași și Sache Braunstein din București (tot ieșean de origine). Consecrîndu-și mulți ani unei munci asidue de culegere și studiere a muzicii evreiești, acești doi colecționari au reușit să adune sute de prețioase „bijuterii sonore”. Înregistrările sînt însoțite de voluminoase fișiere, rod al căutărilor pline de migală și sîrguință. S. Braunstein are meritul de a fi salvat de la uitare, înregistrîndu-le pe bandă magnetică, în propria interpretare, plină de autenticitate, numeroase cîntece care odinioară se bucurau de largă audiență în mediul evreiesc din Iașiul său natal. Unele dintre acestea au făcut parte din repertoriul manifestărilor culturale-artistice organizate în anii 1935-1938 sub egida fostei biblioteci idîș „L. L. Peretz”.

Colecțiile cuprind minunate pagini de muzică vocală și instrumentală, populară și cultă, laică și religioasă, precum și montaje, recitaluri literare, capodopere ale unor autori renumiți, interpreți virtuozii, voci de neuitat.

Muzica sinagogală este prezentă într-un mare număr de lucrări: melodii liturgice, psalmi, cîntece de Șabat și de mari sărbători. Este domeniul căruia i-a acordat prioritate Iulius Marcovici, acesta posedînd, printre altele, numeroase variante de „Kol Nidrei”, iar Sache Braunstein numărînd printre înregistrările sale lucrări inspirate din piese de mare valoare istorică, al căror mesaj a supraviețuit peste veacuri. Așa sînt „Av Haraahimim”, textul unei rugăciuni în memoria martirilor evrei din timpul cruciadelor, „Baruch Haghever”, după o veche melodie provenind din secolul al XII-lea și altele.

Interpreții sînt vestiți cantori de odinioară și de azi, cîntăreți de renume, coruri sinagogale care, prin vocile lor cu timbru cald, penetrant, te poartă în cele mai înalte sfere de evlavios lirism. Printre aceștia remarcăm pe Joseph Rosenblatt, Mordehay Herschman, oberkantort Schneyer de la Templul Coral din București (înregistrat pe un disc vechi de 50-60 de ani b), pe Richard Tucker, Jan

Pearce, sublimi interpreți de muzică sinagogală și, în același timp, reputați soliști la Metropolitan Opera din New York.

Din paginile de muzică hasidică excelează cele ale renumitei grupări „Lubawitscher Chassidim”, cu al lor „Nigunim Chabad”, precum și discul lui Shlomo Carlebach, care a concertat și la Templul Coral din București.

Unele dintre cele mai ample și tulburătoare înregistrări aparținînd colecției lui Sache Braunstein sînt cele închinete martirilor Holocaustului. Așa este și un emoționant montaj care cuprinde cunoscutele cîntece „Es bren’t”, „Ani maamin”, „Erev Iom Kipur”, precum și marșul partizanilor evrei „Zug nișt keinnul...”, cutezător mesaj transmis de autor, Hers Glück, tinărul căzut eroic în 1944, la numai 20 de ani.

Aceste cîntece sînt însoțite de cuvîntul unor personalități, printre care și Nahum Goldman, cu un patetic „remember”, iar în încheiere un „Izkor” în memoria victimelor Holocaustului, intonat incandescent de Sidor Belarsky, culminînd cu chemarea de intensă tensiune dramatică: „Pămîntul să nu acopere niciodată singele lor nevinovat”.

Joseph Schmidt, mort în lagăr, își află, de asemenea, locul printre piesele colecției lui Iulius Marcovici.

Din domeniul muzicii simfonice putem audia compoziții axate pe tematică evreiască, printre care zguduitorul poem simfonic „Kol Nidrei” de Max Bruch, interpretat magistral la violoncel de Pierre Fournier, acompaniat de orchestra Lamoureux din Paris și o altă variantă interpretativă, aparținînd marelui Pablo Casals. „Sulta pentru vioară și pian pe motive ebraice” de Ernest Bloch, un fragment din oratoriul „Iehuda Macabeul” al lui G. F. Händel, „Kadiș” de Maurice Ravel, precum și muzică clasică, în execuția lui Arthur Rubinstein, Yehudi Menuhin, Jascha Heifetz, Isaac Stern, David Oistrach și alții, ne oferă momente de profundă emoție estetică.

Din această mare diversitate de genuri și stiluri, se desprinde, strălucitor, filonul său de aur: folclorul idîș! Este extraordinar cîtă înțelepciune, ce bogăție de sentimente, ce farmec grav, ce forță de comunicare au aceste neuite cîntece care ne-au legănat copilăria, care se află mereu în inimile noastre, cîntecele marelor, ale străbunilor noștri.

Vechiul cîntec popular evreiesc are un profund caracter social, personajul său central fiind omul obișnuit, trudit cu brațele și cu mintea, cu necazurile și bucuriile sale cotidiene, cu idealurile și speranțele sale.

„Emerl, emerl klop”, „Bin ih mir a șneiderl” evocă pe amărîtul cizmar, pe croitorul necăjit în angrenajul unei vieți

impovărate de griji, dar nepierzîndu-și speranța în mai bine. „Nachtschichte”, cu un text de mare rezonanță socială și o melodie adevătată (autor: Simcha Schwartz din Iași), zugrăvește o imagine veridică a muncitorilor de atîdată. De același autor — cîntecul „Koif a Zeitung” face să vibreze, în strigătul mîcului vînzător de ziare, o lume întregă, cu tot freamătul unei epoci zbuciumate.

Un semnificativ exemplu de creator popular care s-a inspirat direct din izvoarele vieții omului obișnuit este Mordehay Ghebertig, căzut jertfă teroarelor fasciste în 1942, în ghetoul din Cracovia.

Ilustrație de pe coperta unui disc din „Fonoteca de aur”

Timplar de meserie, deși necunoscînd notele muzicale, el ne-a lăsat peste o sută de cîntece, multe aflate și în colecțiile amintite.

„Hof in gloib” („Speră și crede”), pe un text de I. L. Peretz, „Eibick”, text H. Leivick, „Papiroson”, „Ghesolâh”, „Margarithchen”, „Meine alte heim”, „Unter boimer”, „A idîșe mame”, „A brivolă der mame”, „Nachtschichte lider”, „Oifn ripecek”, iată numai puține titluri care, desigur, vor stîrni nostalgice ecouri în inimi. Vocația de pace a poporului nostru, izvorită tocmai din aneagrale sa suferință, este exprimată în vechi cîntece folclorice, cum sînt: „Șabes, șabes, șabes șulem” sau „A lidale în idîș”.

„Spil mir a lidelă
far șulem zamen
Zol șoin zain a șulem
Nit kain hulem”
— spune poetul popular.

IATĂ-MĂ

Rugăciune rostită de cantor, cu deosebită evlavie, înainte de Musaful zilelor de Roș Hașana și Iom Kipur.

Iată, stau în fața ta,
umil și sărac în fațe,
sol trimis de neamul tău
cu laude și rugăciuni.
Și teama mă cuprinde, căci
Nevrednic sint de-asa solle,
De aceea mă inchin smerit,
O, Dumnezeu milos și bun,
La care și străbunii mei
S-au închinat.

Te rog,
Netezește-mi calea mea
Către Tine, pentru ei
Ce m-au trimis;
Și nu le pune în seamă
O, Te rog, păcatul meu
Și răfăcirea mea
Că umil sint
Și păcătos.

Să nu poarte ei rușinea mea
Și nici eu rușinea lor
Și ruga mea primește-o
Ca ruga unui om bătrîn
Și încercat și drept,
Cu părul de argint,
Cu glas de cîntăreț plăcut
Și îndrăgit de filii Tăi
Și duhul rău
Să-l fugărești din calea mea
Și să umbrești tot ce-i păcat,
Cu dragoste.

Și ce e chin și ce-i necaz
Întoarce-n bucurii
Din plin.

În pace și în trai curat
Dărimă stavila din drum
Ca îngerii cu rușea mea
Să vină, și la scaunul Tău
Să-ți o aștearnă, Domnul meu,
În numele acelor drepti!
Al celor buni, neprihăniți,
Ascultă ruga mea acum,
O, Dumnezeu îndurător.

Cît despre interpretii folclorului idîș, ar fi multe de relatat. Dintre artiștii de atîdată care au încîntat și mai încîntă încă, prin înregistrările rămase, inimile multor generații, amintim de neuitata Mally Picon, M. Segalescu, Morris Goldstein și alții. Sintem, de asemenea, impresionați de arta minunatei Nehama Lifschitz, adevărată privighetoare a cîntecului evreiesc, de Hava Alberstein, Yaffa Yarkony, Benzion Witley, Sidor Belarsky, Jan Pearce și mulți alții, prezenți cu creațiile lor în colecțiile de care ne ocupăm. Alături de ei găsim și producții ale unor foști și actuali actori și cîntăreți rapsozi ai cîntecului evreiesc din țara noastră, printre care I. Havis, Sedy Glück, Nușă Grup, Leonie Waldman-Eliad, Tricy Abramovici, Bebe Bercovici, cu diverse melodii îndrăgite, selecțiuni din operele lui Goldfaden, din musicalurile prezentate la T.E.S.

În marea sa dragoste pentru idîș, Sache Braunstein, prin materialul fonografic colecționat, conservă și vocea unor mari poeți ai noștri: Ițic Mangher, Iacob Groper ș.a., din opera cărora ne putem delecta și cu frumoase poezii înveșmîntate în splendid strai melodic. Multe cîntece au la bază minunate poeme ale marilor elasci ai literaturii idîș și ebraice: I. L. Peretz, Avrum Reizen, Leivick, H. N. Bialik. Din aceeași colecție fac parte și capodopere ale literaturii idîș, interpretate cu remarcabilă prestanță artistică de marele autor Hertz Grossbard, de Sidy Thal. Adăugînd și înregistrările de muzică israeliană, sintem totuși departe de a fi epuizat enumerarea bogăției și varietății acestor două valoroase colecții fonografice.

Muzica evreiască, folclorul idîș se constituie în veritabile documente etnografice pentru cunoașterea configurației spirituale a poporului nostru, spurberind teoriile aberante denigratoare, prejudecățile unor inși ieșiți parcă din caverna de istoriei, care aruncă un vâl întunecat de falșitate asupra noastră. Căci ce definiște mai convingător, mai sincer, mai firesc profilul unui popor decît creația sa spontană, exprimarea gîndurilor și idealurilor sale în forme artistice?

Melosul popular evreiesc, prin mesajul său înaripat, prin coordonatele sale specifice, aduce o notă originală în marelui concert al muzicii popoarelor. De aceea, a culege, a studia, a păstra și perpetua tradițiile sale nepieritoare este o datorie din cele mai nobile, căreia s-au devotat cu entuziasm mereu tînăr cei doi inițioși colecționari: Iulius Marcovici și Sache Braunstein.

BRAHA LEBOVICI

MERIDIANE • MERIDIANE • MERIDIANE

ÎN ȚARA CANTOANELOR

Prima atestare documentară privind prezența evreilor în Elveția datează din secolul al XIII-lea. Ei au venit din Alsacia, din sudul Germaniei și, în număr mai mare, după izgonirea evreilor din Franța (1306). Viața nu le-a fost ușoară și nici lipsită de jertfe. Abia în 1866, când a fost revizuită Constituția Elveției, evreii au obținut drepturi civile și libertăți aidoma celor acordate cetățenilor elvețieni.

În 1904, cele 13 comunități existente au creat Federația Comunităților Israelite, „Schweizerischer Israelitischer Gemeindebund”, cunoscută prin inițialele S.I.G. Aceasta este organizația centrală, dar fiecare comunitate dispune de autonomie deplină în problemele sale proprii, fie ele religioase sau administrative. Misiunea S.I.G. constă în sprijinirea activității religioase, culturale, precum și în apărarea intereselor legitime ale evreilor din Elveția.

S.I.G. se numără printre membrii fondatori ai Congresului Mondial Evreiesc, precum și ai Consiliului European pentru Serviciile Comunitare.

La Zürich se editază săptămânalul „Israelitisches Wochenblatt”, care cuprinde și câteva pagini scrise în limba franceză.

Conform recensământului din 1980, în Elveția trăiau 18.330 de evrei. Creșterea naturală a populației și numărul relativ redus de imigranți evrei n-au modificat această cifră, deoarece, concomitent, un număr apreciabil de persoane tinere au făcut Alia, iar aceasta continuă și în prezent.

Vizitele unor conducători ai obștii elvețiene în România, precum și revista menționată ne-au informat despre preocuparea permanentă manifestată de comunitatea evreiască elvețiană pentru respectarea tradițiilor iudaice și, mai ales, pentru educarea tineretului în spiritul învățării biblice. Există, și continuă să se înființeze, un număr apreciabil de grădinițe pentru copii, unde, prin mijloace corespunzătoare vârstei, se face educarea iudaică a tineretelor viitoare. De asemenea, sint create școli elementare, unde istoria, religia și limba ebraică sint materii fundamentale de învățămînt.

În luna mai a.c. s-a marcat împlinirea a 25 de ani de cînd, din inițiativa unui mare iubitor de copii — Sebastian Steiger —, în Elveția se sărbătorește anual „Ziua copilului evreu”, instituită și în amintirea celor un milion și jumătate de copii evrei uciși de bestii naziste în țările ocupate de Germania fascistă. La manifestările respective participă, de asemenea, copii și profesori din Israel. Au luat parte și copii elvețieni protestanți. Anul acesta au fost prezentate diapozitive cu vederi din satul copiilor — Kiriat Jearim, din Israel, precum și filmul în culori „Copii din Bet Alpha”. S-a cîntat cunoscutul cîntec al păcii „Heveinu Șalom Aleiheim” și, ca în fiecare an de ziua lor, copiii au plecat acasă emoționați, cu portocale dăruite de copii israelieni.

O preocupare cardinală a comunităților elvețiene o constituie orientarea iudaică a tinerilor între 20 și 30 de ani. Se are în vedere și faptul că la această vîrstă se întemeiază majoritatea familiilor.

COOPERARE

Universitatea Ebraică din Ierusalim și Universitatea din Hamburg au semnat recent un acord privind cooperarea în diferite sectoare de cercetări, schimburi de profesori și studenți, organizarea unor simpozioane și alte manifestări culturale. Cercetările se referă la domeniile: energetică, tehnici de genetică, hidrotehnică, fizică, biologie nucleară și istoria evreilor din Germania.

Documentul a fost semnat de prof. Amnon Pezy, vicecancelar al Universității Ebraice (reprezentînd pe președintele acestei instituții, prof. Don Patinkin, care și nu a putut participa la festivitate) și de prof. Fischer-Appel, președintele Universității din Hamburg.

După semnarea documentului, prof. Fischer-Appel a ținut o cuvîntare, în care a subliniat obligația deosebită a germanilor față de poporul evreu, precum și importanța erudiției iudaice pentru Universitatea din Hamburg. De asemenea, el și-a exprimat admirația față de realizările Israelului în opera de instruire a poporului, precum și în crearea unei noi societăți, alcătuită din oameni provenind din diferite țări.

În acest scop, se folosesc diverse modalități de întîlnire și cunoaștere a tinerilor între ei. Se organizează campinguri în timpul vacanțelor, cu programe cultural-sportive. O interesantă inițiativă o constituie așa-numitul „Euro-weekend”, cînd tinerii evrei din Elveția petrec sîrșituri de săptămîna cu tinerii evrei din țări vecine. De pildă, în 1983 au fost organizate asemenea întîlniri la Strasbourg (Franța) și la Grindelwald (Elveția). Și, ceea ce nu se omite, excursii în Israel, cu o participare în continuă creștere.

Femeile evreice au un teren specific de activitate, în cadrul organizației „Bund der Israelitischer Frauenvereine in der Schweiz” sau în WIZO. O preocupare deosebită a organizației femeilor o constituie ajutorarea, după etica iudaică, a

Copii
evrei
din
Elveția
învăț
slova
sfîntă

persoanelor singure. Ele aplică astfel preceptul iudaic fundamental: „Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși”. Cei vîrstnici pot locui într-unul din căminele evreiești, excelent utilitate.

Evreii din Elveția sint devotați țării în care locuiesc, muncesc cu rîvnă și au un aport remarcabil la dezvoltarea ei economică și cultural-științifică. Dintre evreii personalități proeminente în domeniul culturii menționăm:

Paul Guggenheim, jurist, o autoritate în dreptul internațional. Născut în 1899, la Zürich, a activat și în cadrul unor prestigioase instituții juridice de peste

granițele Elveției. În 1951, devine membru permanent al Curții de Arbitraj de la Haga. A publicat valoroase lucrări de specialitate, printre care „Traité de droit international public”. A scris numeroase articole de înaltă ținută științifică privind probleme ale iudaismului. În 1960 a fost ales președinte al Federației Mondiale a Asociațiilor O.N.U., iar în 1964 președinte de onoare al acesteia. A primit numeroase distincții și premii pentru opera vieții sale.

O altă personalitate, scriitorul Kurt Guggenheim, a primit, de asemenea, numeroase premii pentru scrierile sale.

Florence Guggenheim-Grünberg s-a remarcat prin lucrări despre istoria și rolul evreilor din Elveția.

Comunitatea evreiască din Elveția este o comunitate mică, cu instituții bine or-

ganizate, atentă la educarea tinerei sale generații și la nevoile curente, evreiești, ale întregii obști, ca toate comunitățile evreiești organizate, o parte deloc neglijabilă a poporului nostru.

Recent, ea a invitat un cor de-al nostru și Eminența Sa a răspuns prompt la invitație, aducînd acolo, prin corul Talmud Tora din Iași, mesajul evreiesc al tineretului nostru. A fost un fericit prilej de stringere a relațiilor dintre două comunități depărtate, dar aproape sufletește, unite prin marelui și nobilul sentiment al lui „Ahdut Israel” (Unitatea poporului evreu).

IETI BLUM

Avertisment cu sîngele Annei

Oriunde te-ai afla în Amsterdam, găsești indicații care îndrumază vizitatorii către Casa-Muzeu Anne Frank. Așa precum la Ajaccio toate indicațiile te dirijează către Casa-Muzeu a lui Napoleon Bonaparte.

Cu un gînd pioș pentru fetița de 15 ani Anne Frank, care și-a alcătuit, pagină cu pagină, turburătoare mărturisire a Jurnalului în îndreptămînt mai întii către strada Pinsengracht nr. 263.

O casuță modernă, cu două nivele, situată în partea centrală a orașului, ni se înfățișează cu dăruire. O placă comemorativă, din marmură albă, amintește de casa-simbol a fetei care o colectat, parcă, durerea milioanei de victime.

În interior este vie amintirea Annei Frank. Sub tabloul ei gingas, care o prezintă aplecată asupra manuscrisului cu scoarte groase, sint cărți cu traduceri ale Jurnalului în limbile: olandeză, franceză, germană și engleză. Alte cîteva fotografii ale familiei și obiecte personale ale fetei te impresionează profund. Mingii cu privirile aceste obiecte ca un talisman și cu melancolie colinzi prin odăi, te sui la etaj, urci din nou, ai o senzație aproape dureroasă, de ireal. Florile nu lipsesc niciîncă aici; sint flori ale vizitatorilor din țară și din lumea întreagă pentru confesiunile Annei Frank, care au cucerit lumea. Este o victorie patetică, obținută cu prețul unei tragedii.

Nimic mai tragic decît convulsile acestei inimi inocente, oneste, în luptă cu teroarea orărbă.

În noaptea de 4 august 1944, în podul acestei case din Amsterdam au pătruns emisarii întunericii, așteînd pe toți emisarilor acolo, ducîndu-i în cei ce se ascundeau acolo, ducîndu-i în lagărul de concentrare de la Bergen-Belsen.

Podul a fost minuțios percheziționat. Printre cărți vechi, reviste și ziare, care n-au fost luate în seamă, s-a găsit Jurnalul

al Annei Frank, care a fost apoi tipărit integral. Dintre cei ce au fost ascunși în podul acestei clădiri nu s-a mai întors decît tatăl Annei Frank, care a supraviețuit privațiunilor. Anne Frank a murit în martie 1945, în lagărul de la Bergen-Belsen, înainte cu două luni ca Olanda să fie eliberată. A rămas Jurnalul. Cîînd acest jurnal, cunoaștem o fațetă dramatică, zguduitoare a consecințelor ultimului război mondial.

Anne Frank n-a putut însă să vadă totul. Prizonieră, despărțită de oameni, auzind doar de crimele sâlbătice ale hitleristilor, ea nu a putut să le consenze în caietul ei decît din palide ecouri.

Studioul de filme documentare „Defa”, din R. D. Germană, a creat un film de scurt metraj intitulat: „Un jurnal pentru Anne Frank”. Filmul prezintă, în imagini, tot ce Anne Frank nu putea să noteze și ceea ce nici un teatru n-ar putea să reprezinte”. O editură olandeză a publicat Jurnalul și în foarte scurt timp, el a făcut ocolul Pămîntului. Doi scriitori nord-americani au transpus textul Jurnalului într-o piesă de teatru, care se mai joacă și astăzi pe scenele cele mai de seamă ale lumii.

Am luat la întimplare o filă din acest Jurnal în versiunea românească a lui Constantin Toiu:

19 iulie 1943

Dragă Kitty,

Duminică Amsterdamul de nord a fost foarte greu bombardat. Distrugerile par să fie grozave. Străzi întregi au fost prăfuite în ruine și vor trece zile la rînd până toți cei îngropați vor putea fi scoși de sub dărîmături. Pînă acum au fost numărați 200 de morți și foarte mulți răniți. Spitalele sint ticsite. Copii rătăcesc și-și caută disperaiți părinții prin ruine. Mă trec fiorii cînd mă gîndesc la

SAVANTUL MARC BLOCH, O VICTIMĂ A GESTAPOULUI

Faptele se petreceau în iunie 1944. Într-o localitate de lîngă Lyon au fost descoperite 28 de cadavre. Cîteva membri ai Rezistenței, printre care și Georges Altman (avînd numele de militant Chabot), au reușit să-și procure fotografiile celor uciși, făcute de poliția judiciară.

Cu inima strînsă de durere, au început să examineze îngrozitoare imagini. Deodată, atenția le-a fost atrasă de chipul unui bătrîn cu fața nebarbierită de multe zile. Pe fotografie se mai vedeau cîteva zdrențe dintr-o haină pe care se aflau inițialele M.B., niște acte false cu numele Maurice Blanchard. În această imagine de groază, l-au recunoscut pe marele profesor universitar Marc Bloch care funcționa mai întii la Universitatea din Strasbourg și apoi la Paris, la Sorbona. Bloch descindea din familia unui mare și vestit rabin, din orașul Metz, cunoscut sub numele de Șaagat Arie. Acest strămoș, care se numea de fapt Arie Loew, își exercitase funcția rabinică în orașul său natal, în jurul anilor 1770. Numele Șaagat Arie provenea de la titlul lucrării sale, celebră în epocă: „Șaagat Arie” („Rînjetul leului”).

Marc Bloch s-a născut la Lyon, la 16 iulie 1886. Moștenise inclinarea cărturărească a străbunului său și se făcuse remarcant în cercurile universitare încă din tinerete. În 1929, se afirmă prin crearea unei publicații de înalt prestigiu: „Analele de istorie economică și socială”. El devine astfel, alături de Lucien Febvre, creatorul unei renumite școli franceze de istorie. Deși fusese combatant în primul război mondial și ar fi putut să se prevaleze de acest fapt pentru a rămîne acasă, atunci cînd o nouă conflagrație amenința omienirea, s-a oferit ca voluntar. Dorea să fie printre francezii care se ridicau împotriva cumplicitei invazii hitleriste. După înfrîngerea Franței, în 1940, el se retrage la Montpellier și, împreună cu mai mulți universitari, uniți în jurul lui René Courtin, formează un grup de rezistență. Răspunzînd în regiunea Lyonului pentru mișcarea franc-tirorilor, Bloch devine redactorul șef al publicației clandestine: „Cahiers”, („Cahete”). Ultimele două numere, 6 și 7, ale acestei reviste n-au mai apucat să vadă lumina tiparului. Redactorul șef fusese arestat. Pînă în momentul arestării, Bloch n-a părăsit nici o clipă lupta de rezistență. Sub diferite nume, sfidînd moartea, el a fost omul de legătură cu comandamentul regional al „Mișcării Unite a Rezistenței” (M.U.R.). Gestapoul simte că i se opune o forță și începe să-i caute pe șefii organizației de rezistență. Ca de obicei, hitleriștii pun în funcție întreg aparatul lor mirșav. Urmărirea durează cîteva luni. În cele din urmă, Gestapoul reușește să-l aresteze pe Marc Bloch. Supus unor grele torturi, el cade ucis de gloanțele Gestapoului.

Așa a pierit un important om de știință, evreu din Franța, socotit creator de școală în domeniul istoriei, autor al lucrării devenite clasice: „Societatea feudală”.

Marc Bloch n-a uitat niciodată originea sa evreiască și, în testamentul pe care l-a redactat la 18 martie 1941, face printre altele afirmația: „M-am născut evreu, nu mi-am renegat niciodată această calitate și nici n-am fost tentat s-o fac”. Și în alt loc: „Într-o lume dominată de cea mai cumplită barbarie — barbaria hitleristă — învățăm din generozitatea profetilor evrei că singura noastră rațiune de a trăi este să credem și să luptăm”.

B. ZILBERMAN

zgomotul surd al exploziilor, care sint pentru noi semnalul distrugerilor apropiate!

Anne

La plecarea din acest spațiu grav al memorării, m-am uitat, aproape lacrimînd, către fotografia fetei nevinovate, care a scris cu sîngele său un avertisment solemn omienirii. Am privit și aproape că mi-a venit să strig: „Nu vă atingeți de sufletele nevinovate ale copiilor!”.

ȘERBAN GHEORGHIU

BĂTRÎNII DIN IUDEEA ANTICĂ

În Israel, ca și la alte popoare vechi, bătrînii nu reprezentau numai persoane în vîrstă, ci aveau și un grad social distinct. Bătrînii îndeplineau funcții judecătorești la nivelul cetății și al țării. Secolul era un sinonim al înțelepciunii. Avînd deci echivalența unei instituții, bătrînii erau numiți „ai poporului”, „ai ureii”, „ai unui trib”, „ai Diasporei”, „ai cohanimilor”, „ai orașului”, „ai casei”. Funcțiile cele mai însemnate erau cele de „bătrînii ai poporului” și „bătrînii ai cetății”.

Bătrînii cetății erau consultați în cinci cazuri juridice: răscumpărarea unei vîrstări de sînge, ispășirea unei crime nepremeditate, răzvrătirea unui fiu, calomnierea unei fecioare și leviratul. În asemenea situații nu era nevoie de o pregătire profesională, bătrînii prezidau adunarea judecătorească numai atunci cînd situația era clarificată în prealabil. O asemenea adunare judecătorească apare și în Cartea lui Ruth, unde numai bătrînii confirmă actul leviratului. Pe de altă parte, „judecătorii”, așa cum reiese din Deuteronomium, aveau funcții cu totul diferite de cele ale „bătrînilor”. Ei dădeau sentințe în diverse controverse care se judecau la curțile judecătorești locale, dispute care trebuiau să fie soluționate de o autoritate judecătorească obiectivă, calificată. Judecătorii erau numiți potrivit specializării individuale, bătrînii erau chemați să dea decizii conform unei legi strămoșești.

În Israelul antic, funcția de judecător era comparabilă sau echivala cu cea a unui comandant militar. Faptul că existau multe puncte comune între funcția de „bătrîn” (înțelept) și cea de comandant militar reiese din Cărțile lui Ișaiahu și Ezra, din Regi (I și II) și din Cartea lui Irmiahu.

Înainte și în timpul perioadei monarhice, bătrînii orașului și cei ai poporului sau ai țării activau separat. Probleme care priveau întreaga națiune erau puse înaintea bătrînilor poporului; iar după divizarea regatului, înaintea bătrînilor din Israel și, respectiv, din Iudeea. Nu se cunoaște cum erau aleși bătrînii poporului, dar e posibil ca ei să fi fost recrutați din rîndul bătrînilor orașelor. Se prea poate ca monarhia să fi diminuat puterea și autoritatea bătrînilor, dar acest lucru nu este consemnat. Chiar și un rege foarte puternic ca Ahab a consultat „bătrînii țării” înainte de a porni la război (Regi, I). Este necesar de subliniat aici rolul important jucat de bătrînii din Israel și Iudeea în timpul domniei lui David. Bătrînii au acționat împreună cu Elișai împotriva regelui, cînd a fost cazul (Regi, II), tot bătrînii țării au fost cei care au intervenit în procesul lui Irmiahu, „Oamenii țării” sau „oamenii din Iudeea” au acționat cînd dinastia a fost în primejdie; noțiunea pare să fie identică cu „bătrînii din Iudeea”.

Apariția acestui grad ierarhic în societatea antică evreiască își găsește explicația cauzală în Pentateuh. Conform Cărții Exodului, Itrio l-a sfătuit pe Moșe

să organizeze un sistem de judecare a oamenilor care să-l ajute să-și conducă poporul. (În pustiu nu exista o distincție între bătrînii orașului și ai poporului). În Numeri, înțelegînd că Moșe nu-și poate conduce singur poporul, Dumnezeu sustrage ceva din spiritul lui Moșe și-l infiltrează celor 70 de bătrînii care urmează să-l dea ajutor. În Deuteronomium, Moșe însuși alege oameni din cadrul tribului cu scopul de a crea o organizație judecătorească. În Exodul sînt enumerate virtuțile celor aleși: teama de Dumnezeu, integritatea de caracter, spre a fi demni de încredere în ochii poporului, cinstea. În Numeri se specifică că un membru al consiliului bătrînilor trebuie să aibă har divin. În Deuteronomium se pune accent pe însușirile intelectuale de care trebuie să dea dovadă un om pentru a fi potrivit calității de judecător: înțelepciune, înțelegere și pregătire adecvată, ceea ce evidențiază aprecierea înaltă acordată înțelepciunii pe scara valorilor în cadrul iudaismului.

Bătrînii poporului reprezentau poporul cu prilejul sărbătorilor (proclamarea Legii, mai ales), al alegerii unui conducător sau a unui rege, în cazul declarațiilor de război, al negocierilor și al acordurilor politice. Bătrînii (ineau adunările) lingă poarta orașului sau, mai precis, în piața situată în imediata apropiere a porții. Piața unde aveau loc aceste adunări era numită „incinta cercetării”. În textele ugaritice, Danel, judecătorul cel pios, e prezentat zînd „în fata porții, în locul de mare responsabilitate din cadrul incintei cercetării”. Participarea în adunarea bătrînilor era considerată o mare cinste, fapt consemnat, de asemenea, în literatura greacă.

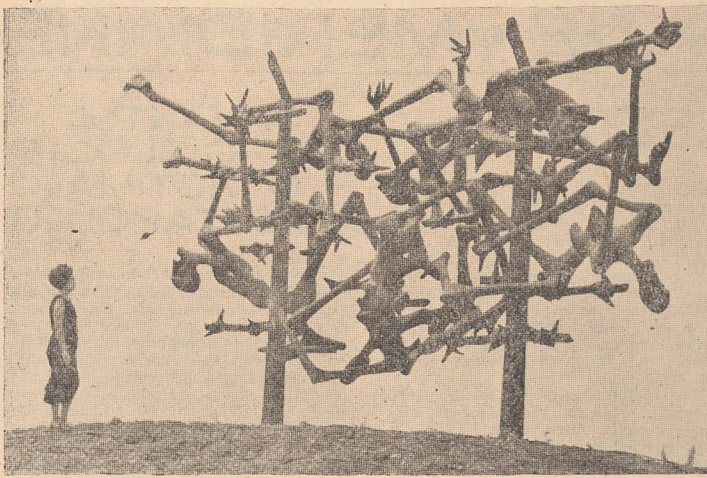
În perioada mișnaică, numele de „bătrîn” era rezervat cărturarilor și, mai ales, membrilor Sanhedrinului sau bet din-ului. Titlul era considerat ca sinonim pentru „înțelept” și nu era legat de vîrstă.

În evul mediu și în timpurile moderne, la începuturile lor, termenii de „bătrîn” sau „bătrînii” apar ca un echivalent titular pentru „învațat” sau „înțelept”, și pentru membrii cu funcții judecătorești din conducerea comunităților Diasporei.

Succinta trecere în revistă a semnificațiilor iudaice ale noțiunii, cu rădăcini în antichitate, relevă una din fațetele esențiale ale eticii iudaice: respectul „poporului Cărții” pentru cultură și integritate de caracter. Dacă în Sparta bătrînii (sinonim pentru ideea de nepuțință biologică și spirituală) erau aruncați de pe muntele Taiget, în Iudeea bătrînii erau asemuși luminii de la care vin adevărul și dreptatea.

C. DVIR

* Termenul levirat desemnează căsătoria dintre o văduvă al cărei soț a murit fără urmași și fratele decedatului, căsătoria prevăzută de normele juridice biblice și talmudice.

Sculptură de NAUDOR GLID

ZEHER LEHURBAN

Prin natura lucrurilor, tot mai puțini evrei și chiar neevrei își mai aduc aminte direct, sau prin prima și a doua mină de dezastru pe care l-a trăit Europa prin proporțiile crimei naziste împotriva umanității.

Tinerii vorbesc cîteodată despre acestea, reținînd cele auzite dar netrăite. Neevrei le-au uitat de mult și cine ar putea să le repropoze uitarea?

În scolia Israelului, îi învățăm pe copii istoria erei nazismului, și, adeseori, armata Israelului (Tahal) organizează seminarii despre Holocaust.

Nu cred că atunci cînd tinăra generație din Diaspora organizează mitinguri de masă, sau cînd cei din Israel participă la Yom Hashoa Vehagvura, știu cu adevărat ce a însemnat nazismul. Astfel de zile comemorative au început să devină ceva de rutină. Pînă și ajunul de Yom Haatmaut (Ziua Independenței) se întâmplă să treacă uneori neobservat, ca un fapt obișnuit.

Unii naivi, cu o totală lipsă de viziune, se mulțumesc cu un „minim respect”. Ei ne cer să aprindem doar o luminare, ca de Yartait. Și unii o fac, iar alții nu. Cu aceasta s-ar părea că totul este rezolvat. La orice Yartait după un părinte care a murit liniștit la bătrînețe, se aprinde o luminare. Holocaustul însă nu poate fi marcat ca un simplu Yartait prin aprinderea unei lumînări. Holocaustul se poate compara, fără îndoială, cu oricare dintre dezastrurile naționale din trecut, care au fost descrise în „Bihaia Ledorot” (Lamento pentru generații). Așa că ar putea fi comemorat întocmai ca și acestea, de către toți evreii. Și nimeni nu s-ar opune. Ba mai mult, cred că toți evreii ar dori să aibă o călăuză pentru asemenea comemorări. În acest caz, Yom Hashoa Vehagvura (Ziua Holocaustului și a Eroismului) ar putea fi declarată ca Taanit, o zi de post, dar nu o zi voluntară, ci obligatorie, din punct de vedere religios, așa cum sînt 17 Ta-

muz sau 9 Av, zile de post neporuncite pe Muntele Sinai, dar introduse ulterior, neconsacrate prin Tora. Așa ar trebui să fie comemorat și Holocaustul, printr-o zi de post.

În estul Europei, în Rusia țaristă, în părțile Ucrainei, în Polonia, România, Lituania, exista obiceiul ca pe perețele de vest al unei camere să existe un pătrat negru. Se numea Zeher Lehurban (în amintirea distrugerii Templului).

Îmi aduc aminte că în casa bunicului meu se afla un asemenea pătrat. Bunicul nu era bigot, era un simplu om pios. Îi plăcea mult să povestească mereu despre semnificația pătratului negru de pe perete; evreilor și neevreilor. Și nu era singurul care păstra acest obicei. Odată, a povestit și ministrului de interne despre acest simbol; și acesta, într-o cuvîntare ținută cîteva zile mai tîrziu, a redat cele spuse de bunic. Astfel de simboluri fac o puternică impresie. Copilul care crește într-o casă unde există un asemenea pătrat negru pe perete nu-l poate uita niciodată și, la fel, mesajul conținut.

Sînt sigur că majoritatea evreilor din Israel și din afară ar fi mîndri să aibă în casele lor un simbol, ca pătratul negru, dar dedicat Holocaustului. Semnificația acestuia ar trebui să fie explicată și întărită de o autoritate, apoi simbolul recomandat de conducătorii religioși dinăuntru și din afara Israelului, cum ar fi Rabinul Șef al Israelului, de către Liubavicer Rebe sau de Șefii Rabinii unor mari comunități evreiești sau, pur și simplu, de mentori religioși, cum ar fi Rabi Yossef Dov Soloveicik și alții ca el.

Îmi imaginez case evreiești avînd pe perete un pătrat negru, de circa 25 cm o latură, care să fie privit cu același respect ca și Mezuza. Numai că spre deosebire de Mezuza, s-ar afla în interiorul casei.

S. GOLDSMITH — Londra

DECESE

În perioada 23.VIII — 23.IX.1984, în cîmîntirea Comunității Evreilor din București au fost înhumați:

Poenaru-Bordea Edit (66 de ani) str. Aviator Bănculescu 3; Silberman Ferdinand (69) str. Olteni 38; Himelbrand Iancu Jack (78) str. Intr. Nic. Vermont 1; Goldenstein Henry (72) str. Mintuleasa 3; Broder Aurel (70) Calea Ducești 93; Rosenzweig Ida (77) str. Tg. Neamț 14; Wolf Ancel (73) Sos. Pantelimon 201; Gabay Rachel (92) Aleea Moldoveni 6; Harabagiu Strul (64) str. Th. Speranția 90; Zeitman Debora (71) str. Elev Ștefănescu; Schweiger Eugen (72), str. Sfinții Apostoli 37; Rittberg Lola (81) str. Alex. Donici 24; Zeide Maier (84) str. Boccaccio 103; Ianculovici Hana (74) str. Ziduri Moși 2; Blumer Zola (86) str. Codrii Neamțului 70; Marcovici Haim (80) str. Săbuiței 11; Cohn Isac (77) str. Dumitru Petrescu 79; Schwartz Iosef din Botoșani; Aizenfrați Ada (59) str. Ciocîrliei 20; Godol Leib Nuhăm (72) str. Amurgului 4; Corinberg Iacob (85) str. Dr. Felix 57; Comer Simon (79) str. Nikos Belioxannis 3; Messer Pal (78), Ambruș Rozalia (92), Dascălu Tauba (85) Căminul „Amalia și Șef Rabin dr. Moses Rosen”; Naiman Herman (81) Bd. 1 Mai 164; Cioca Sofica (82) str. Țepeș Vodă 104; Birer Bety (80) Căminul „Martin Băluș”;

Petreanu Otto (76) str. Bucureștii Noi 51—61; Andrei Tipa (70), decedată 20.VIII. a.c., str. Pictor Romano 17.

Soția, copiii, nepotul, celelalte rude apropiate readuc în memorie imaginea celui care a fost un soț excepțional și părinte devotat, omul de omenie

IONEL SABETAY

Craiova

de la al cărui deces se împlinesc patru ani.

Scumpul nostru, nu te vom uita niciodată!

Soția, sora, nepoții, întreaga familie anunță cu durere încetarea din viață, în ziua de 28 august 1984, după o lungă și grea suferință, a iubitului lor

ZALMAN LAZAR

Piatra-Neamț

Amintirea lui va rămîne veșnic în gîndurile și în inimile noastre!

Adinc îndurerăți, David, Frida, Simona, cu întreaga familie reamintim că la 25 Țisri se împlinesc un an de la decesul scumpei noastre mame și bunici

MARIA STRULOVICI

Fie-i veșnică amintirea!

Marcela — soție, Beatrice — fiică amintim cu nemărginită durere că la 9 Țisri 5745 se împlinesc un an de la dispariția scumpului

Ing. HENRY IACOBSONH

Nu îl vom uita niciodată!

Farmacist HARY GOLDENSTEIN

Birlad

Bunăfăte omenescă, generozitate, abnegație, receptiv la suferințele umane, a decedat la 23 August 1984. Lacrimi — soția, fratele, familia întreagă, prietenii.

Comunitatea Evreilor (M) din Botoșani deplînge decesul fostului efor

IOSEF SCHWARTZ

ceasornicar

Înmormîntarea a avut loc la București, în ziua de 12 septembrie 1984. Fie-i amintirea binecuvîntată!

Cu adîncă mîhnire și pioasă aducere aminte vă rugăm să luați cunoștință de împlinirea a nouă ani de la decesul mult regretatului

av. MARTIN BĂLUȘ

Comemorarea va avea loc miercuri 24 octombrie (28 Țisri) la Templul Coral, la ora 8 dimineața. Fie-i odihna în veci binecuvîntată!

Hinda Băluș, soție, și familia

Pios omagiu de prețuire și dragoste

doctorului SOLOMON ZIBALIS

la cinci ani de la dureroasa despărțire. Soția

Farmacist M. Șmilovici — soț și întreaga familie anunță, cu aceeași profundă durere, că la 20 septembrie a.c. s-au scurs doi ani de la decesul scumpei și adoratei lor

CECILIA ȘMILOVICI (FIRL)

Galați

Fie-i memoria binecuvîntată!

Familia îndurerată anunță încetarea din viață a scumpului lor

Av. IULIUS SCHORR

Suceava

în vîrstă de 78 de ani. Înhumarea a avut loc la 29 septembrie 1984.

Rleon Feldson — frate cu familia și rudele din Iași regretă decesul scumpului lor

AMALIA HELLMAN

fostă salariată la B.N.R.

înhumată la București în 12 iulie 1984. Îi vom păstra veșnică amintirea!

Medici evrei din Transilvania

Una dintre cele mai importante activități intelectuale practicate de evrei în evul mediu a fost medicina. Statutul restrictiv aplicat medicilor și chirurgilor evrei în țările occidentale a făcut ca unii să se orienteze spre țările române, unde erau, în general, bine primiți.

Printre primele izvoare referitoare, în acest sens, la Transilvania, face parte scrisoarea unui demnitar local care cerea, în 1503, să i se trimită un chirurg de la Veneția.

Desigur, activitatea medicilor evrei din secolele al XVI-lea și al XVII-lea ne este cunoscută doar dacă a dat naștere la corespondențe sau la alte acte ce au supraviețuit vicisitudinilor vremii. Astfel, dintr-o scrisoare a regelui Poloniei aflăm că el trimisese, pe la 1580, în Transilvania pe medicul David Mayer, elev al lui Paracelsus, spre a trata boala cancerului. Medicul sefard Iacob Rubeno este pus, în 1595, la dispoziția principelui ardelean de către Mihai Viteazul.

Cele mai multe date despre medici evrei provin din prima jumătate a secolului al XVII-lea. În 1606 apare pentru civa timp medicul Eleazar, venit tot de la curtea polonă.

Raportul din 17 februarie 1619 al trimisului țării la Istanbul vorbește cu superlative despre medicul sefard Avram, care era în pragul plecării în Moldova și se declarase de acord să meargă de acolo, pentru „vizitație”, și în Transilvania. În 1623 este consemnată deplasarea unui medic evreu de la Cluj la Gherla. În același timp, se menționează un alt medic evreu, nenominalizat, aflat în serviciul personal al principelui Transilvaniei.

Diploma din 1623, legiferată de Dietă în 1627, care oficializa existența și autonomia comunității evreiești din Alba-Iulia (Alba-Iulia era capitala principa-

tului) prevedea și dreptul comunității de a avea un medic propriu, cu drept de liberă circulație în toată țara.

Documentele contemporane dovedesc o prezență aproape constantă a unor medici evrei, adesea nenominalizați, în serviciul curții de la Alba-Iulia, după 1623.

Cea mai însemnată figură medicală pare să fi fost medicul sefard Rybenius, care asistase pe principele Gavril Bethlen, în ultima fază a bolii sale (1629). El a rămas în principat cel puțin până în 1632, prezența lui fiind semnalată și la Cluj și Oradea. Alte știri vorbesc despre activitatea lui Valerius David (1623 ?—1632), a lui Arye Yehuda Sia (1639—1641) și a unui oarecare Leon (1642—1646), acesta din urmă deplasându-se și la Oradea.

Apar și semnele unei activități medicale evreiești în orașul Timișoara, încadrată în pașalucul cu același nume (1552—1716). Astfel, în cimitirul vechi evreiesc se găsește piatra tombală a lui Asael, originar din Salonic, rabin și chirurg (1636).

Din datele referitoare la a doua jumătate a secolului al XVII-lea, amintim scrisoarea domnitorului moldovean din 1655 adresată principelui Transilvaniei în privința unui medic care pare să fi fost evreu.

Aflăm și despre medicul Matei din Lvov, care, întorcându-se în 1659 din capitala Țării Românești, vedecase la Sighișoara pe a bolnav psihic. Alte izvoare vorbesc despre medicul Iehuda, angajat la curtea principelui după 1660.

Datele de mai sus dovedesc faptul că medicii evrei au constituit o prezență activă în dezvoltarea medicinei științifice din România.

EUGEN GLÜCK

CURS DE HEVRA ȘAS

Simbătă 25 Elul (23 septembrie a.c.), Eminența Sa dl Șef Rabin dr. Moses Rosen a predat o lecție la cursurile de Hevra Șas din foliantul 47 al Tractatului Avoda Zara, după care a ținut o prelegere din pericopa săptămânii, cu referire la cele studiate în Talmud.

Lecția și prelegerea au fost urmărite de cei prezenți cu deosebit interes.

După serviciul religios de Minha, Eminența Sa a oferit o masă de Seuda Șlișit în memoria părintelui său, Gaonul Avram Arie Rosen ז"ל, al cărui Iarțait este în ziua a doua de Roș Hășana (2 Tișri).

În timpul mesei, dl Prim Rabin I. M. Marilus a rostit Divrei Tora și a elogiat personalitatea Gaonului.

MARCUS SORIN din Sighetu-Marmației a devenit BAR-MITZVA. MAZAL TOV!

VIZITĂ COMUNITARĂ

Ing. Th. Blumenfeld, din conducerea Federației Comunităților Evreiești, președinte al Comunității Evreilor — București, s-a deplasat în zilele de 18 și 19 septembrie a.c. la comunitățile din Focșani, Bacău, Buhuși, Piatra-Neamț, Tirgu-Neamț și Fălcișeni, unde, în conformitate cu indicațiile Eminenței Sale dl Șef Rabin dr. Moses Rosen, a analizat, împreună cu membrii conducerei comunităților respective, pregătirile făcute în vederea asigurării unei bune desfășurări a sărbătorilor de toamnă și a începerii cursurilor de Talmud Tora.

Au fost, de asemenea, discutate probleme financiare, organizatorice și de reparatii ale unor sedii, sinagogi și cimitire.

Colectivele de conducere ale comunităților respective l-au rugat pe ing. Th. Blumenfeld, președintele C.E.B., să transmită Eminenței Sale asigurări că viața comunitară se va desfășura în continuare în bune condiții, cu respectarea întocmai a indicațiilor primite din partea conducerii Federației Comunităților Evreiești din R. S. România.

Scrisoare către Dumnezeu

— pentru ruga de Izkor —

Intru în Casa Sfință și mă impresioară amintirile, și revăd cu ochii minții noaptea năpraznică a unui Kipur involburat, când nici nu împlinisem 15 ani și mama mă părisea pentru totdeauna, când printr lacrimi am întrebat cerul unde e Dumnezeu. Și apoi, luni și ani la rând, când nimic nu mai era frumos fără săpura și frumoașă, crinul din Valea Saronului. Și apoi, zile și luni și ani la rând, plini de dor, dorul de cîntecele și rugile ei pentru noi, dorul de ea. Și apoi, tot copiii fiind, îmi împreunam niștile, de cerul țertare pentru năvitatea și curajul meu de a-L înfrunta. El răsădise doar crinul din Valea Saronului în Grădina Edenului.

Și iată-mă azi în Casa Ta, în această zi sfință, înăfundu-mi privirile spre Tine și rugindu-Te din nou să mă țerți. Azi, când vin înaintea Judecării Tale, cu sufletul eliberat de cătușele durerii, și când miracolul înfloririi sufletului s-a produs. Te rog să crezi că din sanctuarul inimii îți înalț un gând curat de căință, așa cum ea ar fi cerut. Trăiește fiindcă, rugându-mă după o dramătică și lungă despărțire, Te-am regăsit pe Tine, Dumnezeu al meu și al tuturor oamenilor...

Pășesc în Casa Ta, Dumnezeu al meu și al părinților mei și privesc spre împliniri cu dorul meu tainic de a mă apropia de Tine, de a mă împăca cu oamenii și cu mine însumi.

Urc pe muntele ce duce la Tine și drumul este anevoios, căci duc cu mine povara greșelilor de care vreau să mă eliberez prin căință. Pomenind numele sfinț al morților mei în fața Ta, îmi simt sufletul inundat de duioșie.

Nu, nu mai sint singură! Am amintirile, micul meu rai din care nu pot fi izgonită!

Urcând pe muntele Tău, aud o melodie suavă, ca o simfonie a dragostei și înțeleg că Tu, prin bunătatea Ta fără de margini, m-ai absolvit cu milă de povară, că mi-ai dat speranța ca o aripă ca să mă pot înălța pînă la Tine, și că, primindu-mi numele sfinț al morților mei și ai poporului meu în această zi sfință, mă faci să mă simt vrednică de ei pentru eternitate.

MOARA IARCHI

IUDAISMUL ÎN GÎNDIREA LUI ANATOLE FRANCE

Deși istoria literară tinde să-l așeze pe Anatole France în aceeași bancă cu Zola din „J'accuse”, limitându-se numai la opiniile dlui Bergeret din „Istoria contemporană”, relațiile sale cu iudaismul sint mai adnci și mai complexe.

Opiniile dlui Bergeret, în fapt, situarea scriitorului pe baricadele celor care luptau pentru revizuirea procesului Dreyfus, care aveau curajul adevărului cu prețul răsturnării citorva sacrosancte prejudecăți, nu reprezintă decit punctul terminus al unor îndelungi popasuri iudaice. Există la Anatole France un iudaism structural (o modalitate de gîndire), formativ (întreaga sa operă e impregnată de inflexiuni culturale atestînd o bună cunoaștere a literaturii, filozofiei și istoriei ebraice, cuprinse în spațiul mai larg de civilizație mediteraneană veche) și estetic (parabola pe motive biblice din „Revolta îngerilor” sau de interferență iudeo-elenă din „Thais”, ironia urcînd de la umor la sarcasm, capacitatea de a concretiza abstractul etc.).

Înghiul din care privește lumea Anatole France e solomonic (în dublă accepție: eclesiastică și proverbială). S-a vorbit mult despre scepticismul zimbetului său amuzat sau superior, dar i s-au trecut sub tăcere accentele vizionare (v., de pildă, discuția Bergeret-Pauline despre societatea viitorului). Dacă France n-ar fi fost — consecință a diferitelor experiențe de viață prea des amare — decit avidoma eroului lui Voltaire — un cultivator al grădini sale —, n-ar fi scris roman politic. Or, spiritul său critic e de parte de a fi bonom. Sentimentul relativității, specific iudaic, născut din înțelepciunea unui neam care a văzut și a îndurat multe, și care — în esență — e constructiv, fiindcă adevărul se naște totdeauna din confruntarea mai multor puncte de vedere, nu înseamnă pentru France o pistă spre renunțare. Relativismul său este mai mult prevedere, scut pentru spiritul de luptător, pentru acea voință de a învinge din forul interior, cheie a supraviețuirii la nivel colectiv și individual. Alter-ego-ul său literar, dl Bergeret, nu disperă, dar nici nu-și face

iluzii. În raporturile cu semenii e fragil și, totodată, puternic. Capabil de entuziasm, mimează detașarea pentru a tempera efectul loviturilor primite sau virtuale.

Compoziția apărării lui Dreyfus e polifonică, fiindcă France e un pamfletar subțire. Păpușarul trage sforile aparent aprobativ, lăsîndu-și marionetele să-și decline singure mîrginirea pretențioasă și vindictivă (v. conversația la vinătoare dintre ducele de Brécé și abatele Guitrel). Antisemitismul e văzut în adevăratele sale coordonate conflictuale (revoluționare/conservatorism), nu teoretizate pedant și detaliat, ci sugerate prin clișeu negativ al fotografiei. Tratată similar, o altă țintă a pamfletului este atitudinea evreului care se simte „vinovat” de a fi evreu. Prefectul Worms-Clavelin și soția sa, doamna de Bonmont, născută Wallstein, aplică politica struțului în toate manifestările vieții lor sociale și familiale. Uneori accentele reportericești susțin schelăria pamfletului (v. scena atacării lui Isidore Mayer de către Raoul Marcien, demn precursor al tipologiei nazistului de peste cîteva decenii). Vestejirea nedreptății nu e clamată patetic. Efectul dreptății nu e potențat prin caricatură. Dl Bergeret ar fi un meliorist de duzină dacă ar fi la fel de bățios ca și adversarii săi. Puterea sa de a spera e trecută prin filtrul lucidității. Realist și umanist în aceeași măsură, el se oprește la măsura de aur a ironiei, fiindcă în această lume, crede el, „totu-i cu puțință, chiar și izbînda adevărului”. E, într-un fel, o replică — corespondent muai în distilierile culturii — a unei posibile rude cu Manahem Mendel.

Parabola istorică devine un instrument de penetrare a fenomenului antisemit la nivelul psihologiei gloatei. „Un tablou al moravurilor publice de pe vremea restaurației lui Ferdinand al Spaniei” alcătuit de comentariul de fundal al atacului unei bande de huliganii asupra cizmarului Mayer, presupus evreu.

Anatole France este posesorul unei inteligențe critice bine mobilate prin erudiție, de aceea pamfletul său nu se re-

varsă în invective, ci se condensează în aforisme, paradoxuri, permanentă disponibilitate pentru ridicol. Dacă viața nu-i decit o sumă de absurdități, tot ce rămîne mai bun de făcut rațiunii umane e risul, pare a spune France în subtextul fiecărei fraze. E o revoltă nu cu ghioaga, ci cu prastia; dar, dacă ne amintim de eficacitatea celei a lui David asupra lui Goliat, putem acorda gestului scriitoricesc aceeași încredere. O revoltă nu scutită de suferință. Fiindcă, oricît e impenetrabil s-ar dori de după masca acid-surizătoare, France își are — inevitabil — momentele lui de dezvăluire. Vorbind despre persecuțiile îndurate de ofițerul care descoperise sefulor săi că Dreyfus fusese depeșit pentru crima lui Esterhazy, scriitorul se deconspîră pe sine.

Peuportretul-robot al asasinului în stare latentă, France folosește tehnici suprarrealiste. Nu avem un Raoul Marcien al detaliilor fizionomice-vestimentare de tip apropiat-balzacian, ci unul al visului obsedant, fixație maniacală apropiată de viziunea cosmarescă a unui Dalí: „Aș vrea să fiu într-o sală imensă” — afirmă alienatul secolului al XIX-lea, fiecare veac și-i are doar pe ai săi! — „de marmură albă, plină de lume și să lovesc cu un ciomag, să lovesc zile și nopți, să lovesc pînă s-ar face lespzele roșii, pereții roșii, tavanul roșu”. Procesul Dreyfus, redus la formula, de atîtea ori înfîntată în istorie, săvîșirea unei nedreptăți la pătrat pentru a acoperi o alta, e tradus în parabola lui Hercule Atimos, fiu al lui Amphitruon, fratele vitreg al lui Hercule jupiterian. France tratează istoria sau legenda ca mai tirziu Feuchtwanger, extrăgînd perenul din temporar. Ceea ce nu înseamnă că nu-i sensibil la viitor, o altă față iudaică a gîndirii sale (v. vntul de încredere acordat socialiștilor, sintetizat în persoana timpurului Roupart).

În ciuda afixatului scepticism, urmă falsă pentru vinătorii de etichete, France rămîne în profunzimile ființei sale un credincios de cea mai autentică apartenență iudaică. Sensul existenței sale se întemeiază pe încrederea neînmurită în Cuvînt, în libertatea gîndirii. Dansul cu Cartea este oficiat zilnic în forul său intim, înaintea mesei de scris, cu convingerea minuirii singurei „armă de neînving” împotriva „brutelor înarmate”.

E. SUHOR

ÎNTELEPTI ȘI ÎNTELEPCIUNE

Înțelepții iudaismului, care au exercitat cea mai puternică influență spirituală asupra poporului nostru, au trăit în perioada ce a urmat celui de-al Doilea Templu.

Această influență s-a menținut în Diaspora din epoca medievală până în zilele noastre. Istoria precedentă iudaică, legată de Primul Templu din Ierusalim, a fost dominată de cuvintele și faptele profetilor.

Cu tot ascendentul de netăgăduit al acestora, după dezmembrarea regatului iudeu, părerile profetilor nu au fost totdeauna decisive. Căci nu o dată se întâmpla ca ele să fie contrazise de autoritatea regală, de cea a slujitorilor Templului, precum și de a „mîntuitorilor legii”, dar și de falși profeti. Impotriva acestora din urmă și a adepților lor s-a auzit cuvîntul de foc al profetilor. Ca și în cărțile lui Moșe și în alte scrieri divine, cuvîntul, viziunea — dojenitoare sau consolatoare — a profetilor au fost adunate în cărți sfinte, fiind incluse în Biblie. Biblia, alcătuită din trei părți: Tora, Profeții și Hagiografia (Cîntarea Cîntărilor, Meghilat Ester, Meghilat Ruth etc.), a constituit de-atunci principalul obiect de studiu și de comentare pentru înțelepții Talmudului. Această activitate a atins punctul ei culminant către finele celui de-al Doilea Templu. Atunci nu se înfățișează în toată plenitudinea imaginea înțeleptului talmudic. Acest moment coincide, de altfel, cu stadiul canonizării scrierilor sfinte.

Din bogatul material istoric ce posedăm se profilează figura primului înțelept al erei hașmoneiene, Șimon ben Șetah. În calitate sa de judecător al Tribunalului religios, el trebuia să se pronunțe asupra vinovăției unui slujitor al regelui Alexandru Yannai. Potrivit legii rabinece care prevedea că stăpînul servului care a comis o infracțiune trebuie să apară și el în fața curții, regele a fost convocat de către Șimon ben Șetah. Regele se prezintă și luă loc în fața Sanhedrinului, dar Șimon ben Șetah îi spuse:

„Ridică-te, rege Yannai, și martorii să spună ce știu...”

„Nu voi da ascultare vorbelor tale, răspunse regele, ci a celor ale colegilor tăi”. La aceste cuvinte trufăse, Șimon își roti

privirea asupra Sanhedrinului, dar toți țineau capetele în pămînt. Cu amară ironie, Șimon ben Șetah spuse: „Sînteți cu toții adînchiți în gînduri? Să vină atunci stăpînul gîndurilor voastre și să vă ceară socoteală!”

Din acest episod ce ni s-a transmis reiese că ceilalți membri ai înaltei instanțe religioase, cu toate că îndeplineau aceleași funcții ca Șimon ben Șetah, nu aveau nici curajul și nici dirzenia acestuia.

Șimon ben Șetah a îmbogățit tezaurul spiritual iudaic printr-o seamă de principii și practici ce au dus la ameliorarea procedurii juridice privind audierea de martori, înlăturarea verdictelor pronunțate pe bază de probe indirecte și pedepsirea martorilor mincinoși. El a recomandat judecătorilor să se călăuzească după principii: „Ascultă cu grijă martorii și fii atent la ceea ce spui tu însuși, ca nu cumva prin cele auzite de la tine să înveți a depune mărturie falsă” (Avoth, 1, 9). Dispoziția instituită de Șimon ca în contractul de căsătorie să fie introdusă o clauză în favoarea soției a avut ca scop împiedicarea divorțurilor arbitrare. Această dispoziție urmărea și asigurarea situației economice a femeii divorțate. După anumite surse, același Șimon ben Șetah a instituit ideea: „copiii să fie trimiși la școală”. Însemnătatea acestui fapt este evidentă de la sine.

Altă figură proeminentă din această perioadă este Hilel, despre care s-a spus că toate acțiunile sale erau inspirate de „dragostea de Cer”. Într-adevăr, credința sa nelimitată în Dumnezeu i-a dat puteri și l-a eliberat de orice frică. Răbdarea sa proverbială și înalta prețuire a păcii au sporit forța principiilor sale morale și religioase. Omul — afirma Hilel — trebuie considerat o ființă deplin responsabilă, datoare să lupte pentru atingerea perfecțiunii personale, dar și a binelui public. Omul trebuie să acționeze, căci „dacă eu nu sint pentru mine, cine altul va fi pentru mine?”. În același timp, în izolare, de unul singur, nu se poate dobîndi desăvîrșirea. Omul să se întrebe mereu: „Dacă sînt numai pentru mine, ce prețiesc oare?”. Tot așa, omul să nu uite că trecerea sa pe pămînt este temporară și că lucrurile nu trebuie amînat. „Dacă nu acum, atunci cînd?” (Avoth, 1, 14). În accepția acestui mare umanist, relațiile umane trebuie să fie conduse de sublimul precept: „Ceea ce te ține nu-ți place, să nu faci altora”. Mai mult, omul trebuie să se ferească de judecăți pripite asupra aproapelui și de o judecată exagerată asupra propriei sale persoane. „Să nu te încrezi în tine însuși pînă în ziua morții tale” și „Nu judeca pe aproapele tău pînă cînd nu ești tu însuși în situația sa” (Avoth, 2, 4). În același timp, umi-

lința omului și conștiința limitelor sale nu trebuie să-i servească de pretext spre a se eschiva de la îndatoririle sociale: „Nu te retrage de oște” (ibid.). Este avertismentul lui Hilel, care adaugă: „Și acolo unde nu se află un om (în accepția superioară a noțiunii — n.r.), străduiește-te să fii tu om” (ibid., 5). În căutarea sa religioasă omul trebuie să fie condus de teama păcatului, pe de o parte, dar și de conștiința propriei sale sfințenii, pe de altă parte. Aceste calități nu pot fi dobîndite fără ajutorul Torei, cu atât mai mult cu cît cel neinstruit nu știe a se feri de păcate.

Rabi Iohanana ben Zakai, discipol al lui Hilel, exprima astfel relația dintre înțelepciune și frica de păcat: „Omul cu frica de păcat... este ca meșteșugarul cu unelele arse sale în mină; un om înțelept fără frică de păcat... este ca meșeriașul care nu se servește de unelele sale”.

Din cele ce ne-a păstrat tradiția orală, din faptele și învățătura sa, Hilel ne apare ca un înțelept ideal, ale cărui trăsături principale sînt modestia și evlavia, simplitatea și sobrietatea, contrastînd cu practicile excesive ale acestor și ermiților. Mai mult, umilința nu înseamnă abdicare de la personalitatea individuală. Căci cu adevărat drept, ne spune Hilel, este omul care se călăuzește după principii: „Ce este al meu este al tău, ce este al tău este al tău” (Avoth, 5, 13).

Răzuna de a fi a înțelepților Talmudului consta în studiu și învățare, iar caritatea și bunățatea constituiau caracteristici ale existenței lor. Calitățile și faptele înțelepților determinau poziția sa în mijlocul poporului. Caracterul înțeleptului este înfățișat de Josephus Flavius, spre finele antichității, în modul următor: „Căci poporul nostru nu iubește atît pe cei ce știu vorbi limba mai multor popoare și care-și împodobesc stilul cu eleganța dicțiunii... dar apreciază înțelepciunea aceluia care posedă o cunoaștere exactă a legii și sint capabili să interpreteze sfintele scripturi”. Într-o altă referire la înțelepți, Josephus Flavius scrie: „Chiar atunci cînd spun ceva împotriva regelui sau a marelui preot, spusele lor sînt imediat acceptate”.

Înțelepților Talmudului le datorăm opera de adunare, codificare, clasificare și redactare a imensului material ce alcătuiește învățătura orală iudaică. Ei sînt cei care, mînuind acest material, au redactat Mișna în 63 de tractate (aproximativ prin anul 200 al erei actuale), fiind urmate de redactarea preceptelor extramișnice ale tanaimilor, adică ale înțelepților din epoca dintre Hilel și Iehuda. Pe lângă Talmudul ierusalimitean și cel babilonian a apărut o adăugire agadică în legătură cu textul biblic. Acest imens ansamblu îmbrățișează cele mai variate aspecte ale vieții. Pe lângă tex-

tele religioase și normative (Halaha), Talmudul este un tezaur de informații și conștiințe în cele mai diferite domenii. Astfel, cuprinde material în domeniul agriculturii și metodelor de cultură, al faunei și florei Iudeei și a țărilor învecinate. În foliantele sale găsim date privind condițiile de locuit și stilul construcțiilor. De asemenea, indicații asupra alimentării și a uneltelor metalice, asupra alimentației, a bucatelor și a modului de preparare.

Din relatarea disputelor și înțelepților aflăm ce grade înalt de cunoaștere au atins în probleme de medicină și anatomie, astronomie, matematică, geografie și etnologie. Toate acestea erau subordonate temelor etico-religioase, ca de pildă, discuțiile asupra Șabatului și a sărbătorilor; a binecuvîntărilor și rugilor; serviciile religioase și sacrificiile în Templu; statutul persoanelor și al vieții de familie etc. De mare importanță istorică sînt și observațiile privind procedura judiciară și penală, curățenia rituală, ofranda și ajutorarea săracilor etc.

Am citat aici doar trei mari înțelepți, toți din perioada elaborării Talmudului. Numărul înțelepților Talmudului este însă imens. Gîndirea lor este cuprinsă între foliantele acestui nesecat izvor de cultură și morală iudaică care este Talmudul ierusalimitean sau cel babilonian, un monument al culturii antice, de care ne putem cu adevărat mîndri. Este o contribuție importantă la cultura omnirii, pe care ignoranții și răuvoitorii au colmatat-o fără s-o cunoască.

Oricum, sperăm ca aceste rînduri despre înțelepți și înțelepciune să constituie un îndemn spre apropiere de o operă care a supraviețuit vremurilor și care a fost tradusă în numeroase limbi de circulație universală, fiind astfel la îndemîna celor ce iubesc cultura și desfid prejudecățile.

T. R.

ORAȘUL EVREIESC ÎN ANTICHITATE

„oraș-reședință regală”, care a continuat să existe, cu certe modificări structurale și la scară redusă, de atunci încocoace. Acest tip de oraș nu trebuie să fie confundat cu clasicul oraș-staț, grecul „polis”, care este foarte diferit din punctul de vedere al originii, al dezvoltării și al caracterului. Rapoartele scrise descoperite la Alalakh, Ugarit și Tell El-Amarna relevă cîteva trăsături caracteristice ale orașului-cetate din acea perioadă: dependența teritorială, politica și administrativă a așezărilor din zonă față de orașul-mamă, statutul de oraș evaslînchic, dominația monarhic-dinastică sau oligarhică, ierarhia socială și profesională, drepturile și obligațiile diferitelor clase sociale.

Episodul biblic al cumpărării peșterii de la Machpela cuprinde interesante detalii despre așezările hebronitilor: amănunte similare asupra orașului Șhem se găsesc în povestirea despre Dina, fiica lui Iacov. O relatare despre o alianță specială a orașelor, conduse de bătrîni, apare în „Cartea lui Ioșua”, privitoare la orașele givonitilor.

După instaurarea monarhiei, puterea și influența conducătorilor de trib în orașe au scăzut, în timp ce funcțiile regale s-au amplificat. Totuși, se pare că participarea bătrînilor la guvernarea orașului a continuat pe tot parcursul monarhiei, ceea ce ne îndreptățește să credem că acum erau aleși datorită fortei lor economice, fără a se ține seamă de descendența familială și de cea tribală. Din mărturiile arheologice reiese că în perioada monarhică s-a acordat o atenție specială standardului material de viață al locuitorilor din orașe.

Listele genealogice ale triburilor, păstrate în „Cartea Cronicilor”, reflectă momentul de trecere de la structura tribală nomadă la așezările urbane stabile. Descripții sumare de acest gen relatează, cel puțin în parte, despre stabilirea unor

familii în orașe, fondate sau reclădite de către acestea. După același sistem, așezări secundare au fost înregistrate ca „fiice” ale principalelor cetăți (Cron. I, 2, 43).

Strînsa legătură dintre micile așezări și centrul lor economic, administrativ și militar învecinat își găsește expresia în Biblie, într-o serie de concepte care sînt și ele bazate, în parte, pe terminologia tribală: „un oraș și fiicele sale” (Judecători, 1, 27; Cron. I, 2, 23), „un oraș-mamă în Israel” (Sam. II, 20, 19). Zidul înconjurător era principala deosebire exterioară dintre orașe. Inițial, orașul era un centru administrativ și, în mod obișnuit, o fortăreață militară; mai târziu, orașul are, din punct de vedere militar, o importanță secundară. În Biblie, „tăbărele” contrastează cu „fortărețele”, „orașele fortificate” cu „orașele fără ziduri”. Trebuie acordată atenție cîtorva termeni care definesc mai clar tipurile de oraș: „orașul-depozit”, în care existau, probabil, depozitele regale de provizii, „orașul pentru care de război” (de exemplu, la Megido, săpături arheologice au dat la iveală asemenea orașe, dăfînd din timpul regelui Ahab) și „orașul pentru călători”.

Unele orașe cunoscute din Biblie aveau funcții specifice și un caracter aparte. Astfel, au existat 48 de orașe levitice, în mod obișnuit cite patru din fiecare trib, rezidențe exclusive ale levitilor. Ele erau centre rituale și administrative, în care levitii erau stabiliți ca parte constitutivă din aparatul de stat. În cîteva pasaje, „orașele refugiu” erau incluse printre orașele levitice. Termenul de „oraș regal” era folosit ca un sinonim pentru capitală.

Care erau structura, extinderea, populația și aspectul orașului evreiesc în antichitate, în diferite perioade, iată întrebări la care un răspuns, incomplet, este dat de surse scrise sau de săpături arheologice. Trebuie să fi existat, în mod obiectiv, diferențe considerabile între orașe, rezultînd din caracterul topografic, din

funcția orașului etc. Săpături parțiale au demonstrat că, în general, un oraș antic mijlociu se întindea pe o suprafață de 20 de acri (un acru = mai puțin de jumătate de hectar) și avea mai mult de 3000 de locuitori. Orașele mici numărau de la cîteva sute la cîteva o mie de locuitori. Cele importante, ca Ierusalim și Samaria, aveau de la 10000 pînă la 20000 de locuitori. Cînd unele orașe au fost împrejmuite, o parte a populației trăia în afara zidurilor și o alta înăuntrul lor. În porțiunea numită „turnul” sau „ciadela” orașului se aflau palatul conducătorului sau al regelui și alte edificii publice. Existau, de asemenea, și cîteva piețe (rehovot, în terminologia Bibliei), situate, de obicei, în interiorul porților cetății, care serveau locuitorilor orașului drept locuri de adunare. Însăși poarta orașului reprezenta un loc de adunare pentru bătrîni și, de asemenea, un loc de judecată, de ascultare și de executare a sentințelor legale, precum și un centru comercial.

Aceste cîteva puncte de reper despre orașul evreiesc antic reprezintă încă o imagine a civilizației iudaice, sub unghi din aspectele ei mai puțin cunoscute, al cărui studiu se află azi în plină dezvoltare.

BAT ZWI

* În care își găseau adăpost cei ce au comis crime fără premeditare.

Reînnoiți-vă din timp abonamentele la REVISTA CULTULUI MOZAIK pe anul 1985. Abonamentele se fac la comunitățile locale sau prin mandat postal, trimițînd lei 75 (costul unui abonament pe un an) pe adresa:

Federația Comunităților Evreiești, str. Sf. Vineri 9, cont 45.10.7.002 B.N.R.S.R., sector 3, București.

SEMNIȚAȚII ȘI OBICEIURI DE IOM — KIPUR

(Urmare din p. 1)

e) Scara de Iom Kipur.

Înainte de a merge la sinagogă, femeia aprinde luminările (ca și vineri seara) și spune binecuvîntarea: Baruh ata Adonai, Eloheinu Melech Haolam, aser kidšanu bemivotav vetivanu lehadlik ner shel Iom Hakipurim (Slăvit fi Tu, Doamne, Dumnezeule nostru, Regele Universului, care ne-ai sfințit cu poruncile Tale și ne-ai poruncit să aprindem luminarea de Iom Hakipurim).

Se obișnuiește a se aprinde mai multe luminări la sinagogă. Unii aprind două luminări: una întru pomenirea rudelor apropiate decedate נר נשמה Ner ne-sama (ner = luminare, ne-sama = suflet) și alta pentru viața celor ce se roagă în sinagogă. De aceea, unii obișnuiesc a-și ura: נר נשמה נר נשמה nerha iair = luminarea ta să lumineze (ner = luminare, iair = să lumineze). De aici poate și formula din corespondență: după ce se scrie numele unei persoane, se adaugă נר inițialele de la cuvintele „nero iair” luminarea sa să lumineze.

La sinagogă, toți bărbații îmbracă talit-ul, înainte de a se insera.

Rugăciunea începe cu tradiționalul לך נדרי „Kol Nidrei”, cunoscut, îndrăgit și respectat de toți evreii, atît pentru caracterul său istoric, cît și pentru melodia sa care impresionează profund.

f) Caracterul sărbătoresc al zilei de Iom Kipur.

Deși e zi de post, Iom Kipur este considerat și ca sărbătoare pentru următoarele motive:

— După tradiție, de Iom Kipur, Moșe a coborât de pe Muntele Sinai cu al doilea rînd de Tablele Legii.

— În această zi, poporul a fost iertat pentru păcatul idolatrizării vițelului de aur.

— Regele Șlomo a inaugurat de Iom Kipur primul Templu din Ierusalaim.

g) Iom Kipur — zi de purificare spirituală.

Contrar părerii maselor neștiutoare, postul nu este scopul esențial al zilei de Iom Kipur, ci un mijloc de a determina evreul să se autoanalizeze spre a-și corecta conduita în spiritul legislației iudaice.

După credința evreiască, de Iom Kipur pot fi iertate păcatele comise de evreu prin încălcarea normelor religioase, dar greșelile comise de un om față de alt om nu pot fi iertate decît de persoana care a fost lezată.

Dacă civena spune: „voi păcătui și de Iom Kipur mi se va ierta păcatul”, el greșește căci fără pocăință, fără căință sinceră nu există iertarea păcatelor.

Pocăința constă în:

— recunoașterea greșelilor,

— înapoierea obiectelor luate pe nedrept celui ce a fost păgubit, sau a cere scuze și a împăca pe cel ce a fost jignit,

— regretul sincer, intim, pentru greșelile comise,

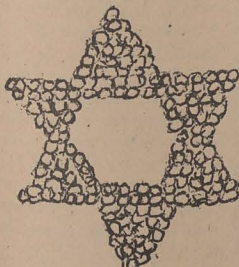
— hotărîrea sinceră și fermă de a nu mai greși.

h) Rugăciunile.

Grupele de rugăciuni de Iom Kipur sînt în număr de cinci: Maariv (în prima seară, ea începe cu Kol Nidrei), Șaharit (în dimineața de Iom Kipur), Musaf (rugăciunea din jurul amiezii), Minha (rugăciunea de după amiază) și Neila (rugăciunea de încheiere).

Centrul rugăciunii de Musaf este Sefer Haavoda, descrierea ritualului impresionant efectuat de Cohen Gadol în Templu, în acea zi.

Rugăciunea de Neila se încheie cu sunatul din Șofar, după care se spune: Lešana habaa biruşalaim

SUCOT - sărbătoarea bucuriei

Dacă Pesah se numește „perioada eliberării noastre”, Șavuot „epoca în care am primit Legea”, Sucot este „timpul bucuriei noastre”. Bucurie spirituală, inimă, a ființei purificate, împacate cu Dumnezeu. Bucurie în abundență, căci este „sărbătoarea recoltei”, Hag haasif, mai ales a recoltării fructelor și viilor (Lev., 23, 29). Bucurie, pentru că Sucot ne reamintește protecția miraculoasă pe care Dumnezeu a acordat-o credincioșilor în timpul rătăcirii prin pustiu: „Ca să știe urmașii voștri că în corturi am așezat eu pe fiii lui Israel, cînd i-am scos din Mișratim”. Cuvîntul „Sucot” — fie că reprezintă cu adevărat corturile care au adăpostit pe evrei, așa cum crede rabi Eliezer, fie că la figurat, așa cum susține rabi Akiva, se referă la norii protectori care înconjoară suca în care credinciosul va locui timp de opt zile — apare ca simbol al mîntuirii poporului Bibliei de către Providență.

În epoca Templului, bucuria poporului se manifesta liber. Veselia atîngea apogeul cu ceremonia denumită „libătuinea apei”, Simhat Bet Hașoeva, de la care pînă în zilele noastre serviciul liturgic a păstrat urme.

Sărbătoarea de Sucot durează șapte zile, de la 15 la 21 Tisri, primele două zile fiind sărbătoare, iar următoarele cinci semisărbătoare, Hol hamoed. Imediat după aceea, la 22 Tisri, urmează Șemini Aferet, cea de a opta zi, „închietarea” întregului ciclu de sărbători. Din numeroase puncte de vedere, aceasta constituie o sărbătoare aparte care continuă și în ziua următoare, sub denumirea de Simhat Tora. Atunci se termină citirea anuală a Torei, care reîncepe imediat după aceea.

SUCA

„Șapte zile să locuiți în corturi. Orice om născut în Israel să locuiască în corturi” (Lev., 23, 42). Acoperită doar cu frunze, suca se ridică sub bolta cerului, refuzînd umbra copacului sau a acoperișului casei. Trei sau patru pereți, destul de solizi ca să reziste vîntului, o delimită. Cîteodată este cocoțată pe un balcon, utilizînd zidul și bara de sprijin a acestuia, sau ocupă o încăpere situată imediat sub acoperiș și unde, pentru moment, olandele au fost înlocuite cu crengi. Această boltă rustică reprezintă partea cea mai importantă din punct de vedere religios. Nu se admit decît crengi și frunze, sprijinite de șipci. Ele trebuie să fie destul de dese, astfel ca umbra pe care o aruncă pe sol să fie mai intensă decît lumina care pătrunde printre ele. Noaptea, prin spațiile libere se pot observa stelele.

Timp de șapte zile, suca înlocuiește literalmente locuința obișnuită. Acolo se iau toate mesele, cu excepția cazului că ploaie sau vremea e prea rece. Credincioșii își petrec timpul în suca, în măsura posibilității citesc și studiază în ea, primesc prieteni. Ornamentele sale de fructe, ghirandele de diverse origini reamintesc semnificația agricolă a sărbătorii. Covoraș, draperii, tablouri, veselă bogată se mută din locuință în suca, pentru a-i face interiorul cît mai agreabil. De fiecare dată cînd se intră în suca și, în orice caz, înainte de vreo masă, e binecuvîntat „Cel care ne-a sfințit prin poruncile sale și ne-a ordonat să stăm în suca”.

Tot mai mult s-a răspîndit obiceiul de a se construi în curtea sinagogii o suca a obștii, destinată aceluia care sînt în imposibilitate de a poseda singuri una.

ARBA MINIM

„În ziua întâi să luați fruntea poamelor din pomi, o ramură de palmier, ramuri de copaci cu frunze late și sălci de rîu” (Lev., 23, 40). Pentru a se conforma prevederilor acestui verset și interpretării legii orale, credincioșii respectă în tot timpul sărbătorii de Sucot, cu excepția Șabatului, mișva de Arba minim. Aceste „patru specii” cuprind: o chîtră-etrog, o creangă de palmier — lulav, trei ramuri de mirt — hadasim și două crenguțe de salcie — aravot. Aceste ramuri sînt legate prin trei noduri făcute din frunze sau fibre de palmier, constituînd astfel „bucbetul de lulav” (Aguda), în care unirea nobilei chitre cu umila salcie și cu celelalte două simbolizează unirea și unitatea întregului popor, a tuturor categoriilor într-un singur mînunchi.

Frumoasă
va fi
SUCA
noastră!

HOȘANA RABA

Încă în epoca Templului, ultima zi de Hol Hamoed ocupa un loc aparte. În timp ce, în primele zile ale sărbătorii, proeții, în procesiune, făceau înconjurul altarului împodobiți cu ramuri de salcie, în ziua a șaptea îl înconjurau de șapte ori, strigînd: „O, Doamne, ajută-ne!” („Hoșia na”). În amintirea acestei ceremonii, toți credincioșii, cu lulav în mînă, fac de șapte ori înconjurul almemoriului, pe care se află un Sefer Tora. În numeroase comunități, se scot șapte suluri, care preced de fiecare dată procesiunea. Apoi, pentru a reaminti de asemenea un vechi obicei, se îndeplinește mișva denumită Hoșanot; după ce s-au depus lulavim, fiecare ia un mînunchi format din cinci ramuri de salcie, apoi le despoate de frunze, lovindu-le de o mobilă sau de pondea... După unii, acest obicei concretizează bucuria sărbătorii, simbolizînd abundența ploilor, condiție a fecundității pămîntului și a prosperității noastre. Pentru alții, el prefigurează dispariția rătălii, semn prevestitor al venirii lui Mesia.

O tradiție din evul mediu consideră Hoșana Raba, pe lîngă „zilele redutabile”, ca o zi a judecării divine.

Conform unei credințe populare, vernoaptea premergătoare sărbătorii Hoșana este pecetluit de Iom Kipur și primește de Hoșana Raba putere executorie. De aceea serviciul sinagogal are o solemnitate deosebită: în fața arcei sfinte și a almemoriului, din nou în ab, se înalță rugăciuni și anume Kedușă de Musaf, înotate pe melodia gravă ce amintește zilele de Roș Hașana și Iom Kipur.

De la sfîrșitul secolului al XVI-lea, noaptea premergătoare sărbătorii Hașana Raba se petrece în studiu și rugăciuni. Se citește Deuteronomul, psalmi, pasașe din Zohar și alte texte, într-un ritual special care poartă denumirea de Ticun leil Hoșana Raba.

Pentru citirea Torei în ultimele zile ale sărbătorilor pelerinajului au fost alese capitolele XV, 19 — XVI, 17 din Deuteronom care conțin — în afara descrierilor privind aceste trei ceremonii —

și regulile diferitelor obligații ale agriculturii evreie. Apoi ceremonia de „Hazkarat nešamot”, sau Izkor este consacrată amintirii părinților decedați și a tuturor martirilor: acest ritual, care a luat naștere în Europa orientală, tînde acum să se generalizeze.

În cursul celor șase sau șapte luni care despart Șemini Aferet de Pesah și care în Israel e perioada ploilor, în a doua binecuvîntare de Șemone Esre, se intercalează formula „care faci să sufle vîntul și să cadă ploaia”. Ea e introdusă în mod solemn în cursul oficierei rugăciunii de Musaf, Melodia, ca și aceea a Kadîș-ului care precede rugăciunea de Tefilat gheșem, reamintește pe cea de la Imamim noraim.

SIMCHAT TORA

Cea de a doua zi de Șemini Aferet are — așa cum indică și numele — un caracter deosebit, de veselie: „Bucuria Torei” cu ocazia terminării anuale a citirii ei și cu ocazia veniciei reînceperii a citelului cu primul capitol din Bereșit: „La început Dumnezeu a creat cerul și pămîntul”. Astfel, studiul Torei nu va fi niciodată terminat. Veselia se manifestă mai ales în timpul ritualului de Hacafot, cînd, după ce toate sulurile sînt scoase din chivot, sînt plimbate în procesiune în sinagogă, în cîntece și dansuri, după exemplul dat de rabi Isaac Luria, maestrul Cabalei din secolul al XVII-lea. O luminare aprinsă este pusă în chivotul gol, căci „mișva este flacăra și Tora lumina”. Această ceremonie are loc și în ajun, seara.

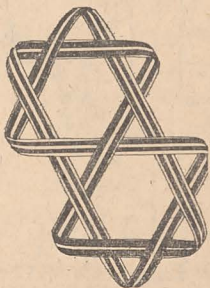
Toți credincioșii sînt să fie chemați în această zi la Tora. Sînt chemați și băieții care nu sînt încă majori din punct de vedere religios. Aceștia din urmă sînt asistați de un adult, care recită pentru ei, sau împreună cu ei, binecuvîntările Torei. Credinciosul cărui zi revine o-norarea de a i se citi ultimele versete din Tora și cel pentru care se va reîncepe citirea primelor versete, invitați cu solemnitate și sînt sub un baldachin (hupa) sau sub un talit, ținut de patru mîini, primește titlatura de Hatan Tora (Logodnicul Torei), respectiv Hatan Bereșit.

După Haftara, cu Sefer-Torele depuse pe almemor, obștea întonează cîntări: „Bucurați-vă, înveseliți-vă în bucuria Torei!”.

ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI

PROGRAME CULTURALE IN IDIȘ

Conducerea Comitetului Național de Idiș din Canada, afiliat Congresului Evreiesc Canadian, a hotărât crearea de cluburi de limbă idiș în orașele canadiene unde se află comunități evreiești mai mari. Acest organism al C.E.C. sprijină presa, teatrul și celelalte programe culturale în limba idiș.

GRIJA PENTRU VIRSTNICI

„Jewish Welfare Board” („Comitetul Evreiesc pentru Bunăstare”) și-a sărbătorit recent 125 de ani de fructuoasă existență. Prințul de Wales, moștenitorul tronului Marii Britanii, împreună cu soția sa, luând parte la ceremonia aniversară, după ce a citat versetul din Psalmi „Nu mă abandona la bătrânețe. Nu mă lăsa atunci când puterile îmi scad!”, a spus: „Întreaga noastră societate ar putea lua exemplu de la evrei în ceea ce privește atitudinea și grija lor față de cei vîrstnici”, subliniind, totodată, influența pe care o exercită cei mai în vîrstă asupra celor tineri. În timpul reuniunii, prințul a purtat propria sa kipa, cu care s-a mîndrit.

APRECIERI

Cu ocazia zilei de naștere a reginei Elisabeta a II-a a Marii Britanii, David Wolfson — nepotul lui Sir Isaac Wolfson —, precum și prof. Raymond Hoffenberg, președintele lui „Royal College of Physicians”, au primit titlul de Sir, iar Rabinul Joseph Apfel — pentru servicii deosebite aduse comunității din Leeds — a primit distincția M.E.B. (Membru al Ordinului Imperiului Britanic).

OLIMPICĂ

Olimpiada de vară de la Los Angeles a prilejuit Comitetului Olimpic Israelian baterea unei medalii speciale, avînd pe o față o menora, cu flacăra olimpică la mijloc, iar deasupra cele cinci cercuri simbolice ale Olimpiadei, încadrate de inscripția „Olimpiada de la Los Angeles — 1984” (în engleză și în ebraică); pe cealaltă față se află figura în mișcare a unui atlet și inscripția „O viață de vigoare a trupului”, scrisă în engleză și în ebraică. Înscrisându-se pe aceeași linie, poșta israeliană a emis un timbru deosebit de sugestiv, reprezentînd un porumbel al păcii, cu o ramură de măslin în cioc, plasat pe locul I de pe podium.

CINSTIRE

De Ziua Națională a Olandei, în care se comemorează victimele ocupației naziste, televiziunea a prezentat un film documentar despre lagărul din Westerbork, din nordul Olandei, de unde hitleriștii au deportat 106.000 de evrei olandezi, în lagărele de exterminare din Auschwitz și Sobibor, din Polonia. 100.000 dintre ei nu s-au mai întors.

TRADUCERE

La Yad Vashem a fost tradusă, într-o versiune idiș, „Cartea Neagră”, de Vassili Grossman și Ilya Ehrenburg. Ea cuprinde majori-

tatea datelor privitoare la exterminarea, de către fasciști, a evreilor din teritoriile ocupate în Uniunea Sovietică și din lagărele morții din Polonia, în timpul celui de-al doilea război mondial.

FILM

Printre marile vedete care au luat parte la Festivalul internațional al filmului de la Ierusalim s-au numărat și Lillian Gish, eroină a multor filme mute, Warren Beatty și Jeanne Moreau.

COMUNICARE ȘTIINȚIFICĂ

La Centrul medical „Maimonide” (Statele Unite), dr. Rosalyn S. Yalow a fînit, de curînd, o comunicare despre „Radioactivitatea în serviciul umanității”. Dr. Yalow este prima evreică din America laureată a Premiului Nobel pentru știință și a doua femeie din lume care a primit Premiul Nobel pentru medicină.

„MAIMONIDE”

Pe muntele Carmel, în Israel, a început construirea unui institut de cercetări care va purta numele marelui învățat evreu Maimonide. Prima aripă a institutului va fi terminată în 1985. Inaugurarea acestei aripi va avea loc în cadrul festivităților ce se vor organiza cu prilejul împlinirii a 850 de ani de la nașterea acestei mari personalități.

„NATHAN ÎNTELEPTUL” LA TOKIO

Teatrul din Düsseldorf a întreprins primul său turneu în Japonia, organizat de Institutul „Goethe” din R. F. Germania și Teatrul „Nissel” din Tokio. Premiera în capitala Japoniei a cuprins drama „Nathan Înteleptul”, de Lessing.

DECESE

A încetat din viață dr. Maurice Grinfol, președinte al Secției europene a C.M.E., proeminent conducător evreu în Europa de apus. A fost un cercetător asiduu pe tărîm medical și a publicat numeroase lucrări de specialitate.

Decesul său prematur (55 de ani) e o grea pierdere pentru medicină și pentru iudaism.

A încetat din viață Sir Hugh Fraser, în vîrstă de 66 de ani. El a fost membru al Parlamentului britanic în ultimii 30 de ani, deținînd și diverse portofolii ministeriale. Prieten devotat al Israelului, el a sprijinit și a contribuit activ la înființarea lui „Conservative Friends of Israel” („Prietenii conservatori ai Israelului”), fiind președintele acestei organizații.

JUDICIARĂ

Agenția centrală pentru investigarea crimelor de război, aflată la Ludwigsburg (R.F.G.), a anunțat că din ianuarie 1984 un număr de 1.542 de persoane sînt cercetate ca suspecte de a fi comis crime de război în perioada Holocaustului.

CONCERT COMEMORATIV

La Tel-Aviv a avut loc un concert dedicat memoriei violoncelistului spaniol Pablo Casals, care a fost un sincer prieten al poporului evreu, al Israelului. Și-au dat concursul renumiți muzicieni israelieni. A impresționat, în mod deosebit, interpretarea unor compoziții de Casals de către un grup de 12 violonceliști, sub bagheta lui Wiesencel, sub bagheta lui Wiesencel, cunoscut violoncelist israelian.

DISTINCȚII

Centrul „Simon Wiesenthal” (Los Angeles) a acordat președintelui Franței, François Mitterrand, distincția „Simon Wiesenthal”. Aceasta se atribuie personalităților care manifestă prietenie față de statul Israel, față de poporul evreu.

Distincția i-a fost înmînată de Rabi Marvin Hier, directorul Centrului „Simon Wiesenthal”, în cadrul unei festivități, care a avut loc la Paris, la Palatul Elysée, reședința președintelui Franței.

Renumiata soprană Beverly Sills, director general al Operei din New York, a primit Medalia de aur „Charles Evans Hughes”, atribuită de Conferința Națională a Creștinilor și Evreilor din S.U.A. pentru merite speciale în probleme umanitare.

„Premiul Harvey” pe 1984 a fost decernat, de Tehion-ul din Haifa, prof. Peter Sorokin, pentru contribuții deosebite aduse la dezvoltarea studiului razelor laser și a electronicii cuantice”, și prof. Franz Rosenthal, de la Universitatea Yale, pentru „studiile sale privind limba arameică și literatura arabă”.

CERERE

Congresul Evreiesc din Canada a cerut guvernului, din Ottawa să retragă criminalilor nazisti cetățenia obținută pe baza declarațiilor lor mincinoase. Conform estimărilor Centrului „Simon Wiesenthal” din Los Angeles, în Canada se află în prezent aproximativ 1.000 de criminali de război germani.

MEDALIE

Cu ocazia aniversării bicentenarului nașterii lui Sir Moses Montefiore, guvernul israelian a dispus baterea unei medalii co-

CATACOMBE IUDAICE

După cum am informat într-o știre anterioară, publicată în revista noastră, între Vatican și guvernul italian a intervenit o înțelegere, prin care înaltul for catolic aprobă vizitarea tuturor catacombelor existente la Roma. Completăm știrea cu unele date. Acum publicăm și mai ales oamenii de știință evrei au posibilitatea să cunoască și catacombele evreiești cu fresce care au dăinuit secolelor. Frescele reprezintă minore, Suluri de Toră și sofare. Ele mai înfățișează scene din viața evreilor în Roma antică, pe cînd numărul acestora era de 10% din totalul populației.

CINISMUL BESTIEI

Un tânăr neonazist francez, în vîrstă de 19 ani, a afirmat cu cinism că a ucis la Cannes, pe Coasta de Azur, o femeie de 75 de ani „pentru că era evreică”. „Am considerat că ea trebuia să moară”, a spus făptușul, grădinarul Raynold Leykens, după arestarea sa.

Victima, Henriette Berk, de 75 de ani, pensionară, activa în cadrul unei Asociații a foștilor deportați și combatanți în Rezistență. Întreaga ei familie a fost exterminată de nazisti. Neofascistul le-a continuat „opera”.

EXPOZIȚIE „ANNE FRANK”

Au început pregătirile pentru expoziția „Anna Frank”, care va fi prezentată publicului în 1985, cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la moartea ei, în lagărul de la Bergen-Belsen. Bugetul anual al Fundației „Anne Frank”, care însumează trei milioane de dolari, este subvenționat de statul olandez.

UN NOU ȘANTIER NAȚIONAL AL TINERETULUI

Pe platforma Stațiunii de cercetare și producție pomologică din Cluj-Napoca a avut loc vineri 28 septembrie a.c. inaugurarea unui nou șantier național al tineretului pentru realizarea unor importante lucrări de îmbunătățiri funciare în această zonă a țării pe o suprafață de peste 15 mii de hectare.

CONSĂTUIRE

În perioada 25—28 septembrie, la Observatorul astronomic din Suceava s-a desfășurat cea de-a opta consătuire a Comisiei pe probleme de fizică și evoluția stelelor, organizată în cadrul colaborării multilaterale dintre academii de științe din țări socialiste.

La lucrări au luat parte delegații din R. P. Bulgaria, R. S. Cehoslovacă, R. D. Germană, R. P. Polonă, R. P. Ungară, U.R.S.S. și Republica Socialistă România.

Consătuirea a discutat și definitivat planul de cercetări în comun privind fizica și evoluția stelelor pe perioada 1986—1990, precum și programul manifestărilor științifice, ce vor fi realizate în colaborare cu instituțiile participante.

85 DE ANI DE ACTIVITATE MEDICO-BALNEARĂ PE LITORAL

În luna septembrie 1989, la Techirghiol, localitate situată pe malul lacului cu același nume, începe să funcționeze prima bază medico-balneară, cunoscută sub numele de „Băile Movilă”. Împlinirea celor 85 de ani de existență a acestei stațiuni a prilejuit două importante manifestări științifice, cu participarea unor cadre universitare și reputați specialiști din rețeaua spitalelor și sanatoriilor balneare din întreaga țară și anume: simpozionul de reumatologie și sesiunea științifică „Inaugurarea stațiunii Techirghiol marchează, de fapt, începutul balneologiei noastre maritime, care se bucură astăzi de faimă internațională.”

SESIUNE DE ARHEOLOGIE

Joi 27 septembrie a.c. s-au încheiat lucrările sesiunii de comunicări cu tema „Cultura Cucuteni în context european”. La manifestare, prilejuită de împlinirea a 100 de ani de la primele descoperiri arheologice de la Cucuteni, au participat academicieni, istorici și cercetători, cadre didactice universitare, studenți, arheologi din țara noastră, precum și din Marea Britanie, Republica Federală Germană, Statele Unite ale Americii și R. P. Ungară.

AUTOMOBILUL „ARO”

La întreprinderea de autoturisme din Cimpulung-Muscel a fost realizat automobilul „ARO” cu numărul 215.000, produs de la fabricarea primului autoturism românesc de teren.

În cei 27 de ani de activitate, producția anuală a unei asemenea mașini a crescut de 84 de ori, iar productivitatea muncii de 9 ori, în nomenclatorul său de fabricație numărîndu-se în prezent 14 tipuri de automobile. Datorită performanțelor lor tehnico-funcționale, aprecieri de care se bucură la beneficiarii de peste hotare, automobilele purtînd marca „ARO” sînt exportate în peste 60 de state, din Europa, Asia, Africa și America.

PE SCURT

● În Franța au apărut, în ultimul timp, două mari volume dedicate studiilor limbii idiș și, în curînd, va apărea un dicționar francez-idiș.

● La Londra a decedat dr. med. Celine Sokolow, în vîrstă de 97 de ani. Era ultimul copil al lui Nahum Sokolow, fruntaș al mișcării de renaștere națională.

● O delegație de episcopi americani a vizitat recent fostul lagăr de exterminare de la Auschwitz. Impresionați de cele văzute, ei au adresat întregii lumi un apel pentru pace.

● Danna Maller, evreică din S.U.A., este prima femeie ofițer aspirant care a absolvit celebra Academie militară americană West Point. În prezent ea este pilotul unui elicopter. Vîrstă: 25 de ani.

memorative. Pe una din fețe se află efigiile lui Sir Moses Montefiore și a soției sale, Judith, iar pe cealaltă față se află moara de vînt construită de el la Yemin Moshe (Israel).

Recent, a fost redeschis Muzeul evreiesc din Budapesta. Creat în 1916, el cuprinde obiecte de cult dintre cele mai valoroase din Europa, precum și fotografii și alte materiale documentare privind Holocaustul din Ungaria hortică.

Tînărul Daniel Mayer, care a absolvit de curînd Seminarul Rabinic din Budapesta, a fost numit rabin al obștii evreiești din Praga. Instalarea a avut loc în prezența a numeroși enoriași și oaspeți de peste hotare.

Consiliul municipal al orașului Wuppertal a dat unei artere din localitate denumirea de „Calea Felix Mendelssohn-Bartholdy”, anulîndu-se astfel, încă o dată, măsura luată de nazisti acum 50 de ani care prevedea înlăturarea denumirilor unor străzi după numele unor personalități de origine evreiască.

JOURNAL OF THE ROMANIAN JEWS

Chief Rabbi dr. MOSES ROSEN

IOM KIPPUR: A SUMMIT OF JEWISH LIFE

For four thousand years we are incessantly climbing upwards. We have, deeply buried in our hearts, the feeling that to stop would mean to be swallowed by the abyss of History. The Jewish destiny is placed under the sign of a continuous Aliah — ascension. The first Jew — Avraham Haivri, only then understood his mission when he followed God's urge: **הָבָה נָא הַשְׁמִימָה** "Look up towards heaven and see" (Genesis, 15.5). Ever since, our eyes have always been directed upwards, endlessly scrutinizing the heights. Yaakov-Israel is settling down the road of his life, from the very beginning, under the sign of the symbolic dream of a ladder, a ladder that touches the heaven, although it is set on the earth. The rungs of the ladder are bound to show Man's endeavour to reach perfection, his longing to come closer and closer to God. If you search the Creator, follow the advice of the prophet: "Lift up your eyes on high, and see who hath created these" (Isaiah, 40.26).

The Jew is aiming towards the peaks. From rock to rock, from ridge to ridge, every rest is not a purpose in itself, but a means, a starting point to a new elevation. His historical itinerary is not horizontal, but always vertical. That is why it is ever so full of effort and sufferings. That is why its paths are filled by rivers of blood, hecatombs of martyrs. Incessantly, the Jew has stood together with those who were seeking progress, the improvement of life, with those who were not satisfied with Old and searched the new way in life.

In the Jewish calendar, this essential feature of Judaism is represented by Shabbath. At the end of the six working days, the resting day — the first social and religious claim formulated by Moshe — was bound to be the moment of Man's rising above the level of everyday concerns. In the Jew's house, festively adorned by Shabbath, the turmoil of life becomes silent between a sunset and the other. The seventh day thus becomes a spiritual halt, and from there the prospective of life is more serene, its understanding is rised on a superior altitude. One cannot conceive the survival of Judaism without Shabbath. In a paraphrase of the Talmudic quotation **שְׁבוּרָה לִי וְאֶשְׁמֹר לָךְ** Shabbath tells the Jew: "Guard me and I shall guard you!" (Talmud, te. Baba Metsia 72.2), a great Jew exclaimed: "The Shabbath has guarded the Jews more than they have guarded Shabbath!" Without the wings of the Shabbath constantly gave to the Jew, to help him in his flight to the summits, he would long since have disappeared in the darkness of time.

Yom Kippur is to the whole year what is Shabbath to the week. It is שַׁבַּת שְׁנָתוֹ "a unique day in the year", because the year needs an evasion from day-to-day concerns just as the week does. Only thus we can understand the moral meaning of the Bybblical definition of that day as the "Shabbath of Shabbaths".

For the space of twenty-four hours, dressed in the immaculate white cloth, a symbol of the mortuar shroud, his last garment on earth, the Jew crushes the chains with which the body imprisons the soul, he abandons all life's temptations and makes a leap to the summit that the Psalmist qualifies as **הַר ה'** "The Mountain of God".

From upthere, from the peaks of the triple reconciliation — with God, with his fellow-men and with himself — the human being turns his inner eyes from what has been to what is preparing to become, from the road he had covered already to the one which is expecting for him, and he is truly in position to make a **חִשּׁוֹן הַנַּפֶּשׁ** "spiritual survey". Life would be unbearable if it were only a dull plane, if it did not mean a permanent ascent to the heights.

Yom Kippur is a peak of life. In the midst of the congregation, in the Synagogue, each of us should ask oneself, together with the bard of Judaism **נֵעִים וְזִמְרֵת יִשְׂרָאֵל** whether we were able to ascend the abrupt slope of passions and moral weakness, whether we were able to rise above the ephemerals and vanity, to reach the serene heights, the Mountain of God, where we can discern the true values of life, where we can look upwards to new heights, where we can get closer to the fulfillment of our ideals, to God.

YOM
KIPPUR
AT
WESTERN
WALL

ROSH HASHANA GREETINGS

From the president of Israel,
Mr. Chaim Herzog to Jewish
communities throughout the world:

As We approach the new year of 5745, we reflect on the turmoil and problems, the achievements and aspirations that mark Jewish life everywhere.

During these very months millions of human beings are commemorating the fortieth anniversary of the defeat of the Nazi forces. Bonds of blood and horror never to be forgotten. Losses bind Jews uniquely to that savage episode in history. We look back in deepest sorrow, and we must examine with absolute honesty whether we have fully learnt the lessons of those years.

Certainly in the course of four decades the innate vitality of Jewish people has come to the fore. Survivors have been rehabilitated, communities have been strengthened, above all, the independent state of Jewish people has risen, has overcome incredible obstacles, absorbed many hundred of thousands, has to its credit remarkable achievements in many a field of endeavor. The dry bones of the prophet Eheskiel's vision have taken on flesh, breathed again, become a nation in their own land.

Our generation has been granted the opportunity to rebuild our national existence in our historic land, the opportunity longed for, prayed for, during the

two millennia, and not now to be missed. Chapters in history are not neatly closed. Forty years after the defeat of the Nazis, we are witness to rising anti-semitism. We are called upon to combat it. In Israel itself we must battle on many fronts for peace and security, for political stability, economic recovery, adequate absorption of newcomers, mutual tolerance among all sections of population, retention of the high standards we have been reaching in the arts and sciences, education and research, both theoretical and industrial.

Israel's elections have been truly democratic.

By the same token, we are encouraged to hope and believe that Israel will be able to face and solve its political and economic difficulties, through a responsible government translating the will of the electorate into reality.

We look forward to a year of peace, development and human understanding, a year of dedication to Jewish education and to the realization of the ideals of the Jewish tradition, in Israel and in every community where Jews live.

LESHANA TOVA TIKATEVU
VETICHATEMU!
CHAIM HERZOG
Jerusalem, September 1984
Elul 5744

COURTESY VISIT

On 15 September 1984, His Excellency Mr. Zvi Brosh, Ambassador of the State of Israel in Bucharest, paid a courtesy visit on His Eminence Chief Rabbi Dr. Moses Rosen, to congratulate him on the Jewish New Year — 5745.

His Excellency was accompanied by Mr. Armand Lavon, First Secretary and Mr. Gideon Neeman, Second Secretary

of the Embassy as well as Levi Zivan, Head of Consular Service.

Present were lawyer Emil Sechter, general secretary of the Federation of Jewish Communities and eng. Theodor Blumfeld, chairman of the Jewish Community of Bucharest.

A cordial atmosphere prevailed during the call.

ZECHER LECHURBAN

By the nature of things fewer and fewer Jews — and others — have personal memories, first or even second hand, of the European calamity, or any perception of the enormity of the crime. Younger people repeat the story, sometimes, but they don't "live" it. I talk of Jews. Non-Jews have long forgotten it, and who can blame them?

We are trying to teach the history of the Nazi era to the children in our schools, especially Israeli schools, and even the Israeli army (Zahal) organises seminars on the Holocaust. But it is doubtful whether the next generation will hold mass meetings in the diaspora, or whether the Israelis will observe Yom Hashoa the way they do now. It is bound to become a routine day of commemoration. In fact, I am not sure it would not pass unnoticed even now were it not for the custom to observe it on the eve of Yom Hoatzmaut (Independence Day).

Somebody with a dull mind and an appalling lack of vision has appealed for "minimum respect". He asks us to light a Yorzzeit candle. Some will do it — and most will not. But the idea — and it comes from a so-called communal leader — does not even begin to answer the question. Every Yorzzeit for a parent who died peacefully in old age is, after all, commemorated by the lighting of a candle.

The Holocaust can, without contradiction, be compared to other national calamities of the past which are described as **Bichya Ledorot** (a lament for generations). As such, it should be similarly commemorated by all Jews. There is, it must be said, no resistance to this; all Jews are waiting for its guidance.

Yom Hashoa should be declared a **Taanit**, a day of fast — not a voluntary one but an obligatory, religious one, like the seventeenth of Tammuz or the ninth of Av. No fast days were ordained on Mount Sinai; they are latter-day injunctions, now hallowed. Such should be

the status of the fast day to commemorate the Holocaust.

There is something else. In Eastern Europe — in Russia proper, the Ukraine, Poland, Podolia, Rumania, Lithuania — it was customary to leave a black square on the west wall of the dwelling. This was called **Zecher Lechurban** (a reminder of the destruction of the Temple).

I remember one in my grandfather's house. He was not a fanatic, and he was not unique in observing this custom. He was a pious man in the Lithuanian style, a supporter of Herzl from the very beginning. And he had this black square in his home and took great pains to explain its significance to everyone, Jews and non-Jews.

I remember how he once described its meaning to the minister of the interior — a non-Jew, of course — and the minister repeated the story in a speech he made some weeks later. Such symbolic signs obviously leave a deep impression. And children who grow up in a home with such a black square on the wall will never forget it, and its message.

There is little doubt that the overwhelming majority of Jews, in and out of Israel, would be proud to have such a symbol in their homes. But it should be explained and requested by an authority, and endorsed by recognised religious leaders, again in and out of Israel, such as the Chief Rabbis of Israel, the Rebbe of Lubavitch, the Chief Rabbis of some large communities, and individual mentors, say, Rabbi Yossef Dov Soloveitchik and his likes, if any.

I have in mind a jet-black square, some eight inches across, which should be treated with no less reverence than a Mezuzah, but kept inside the home.

S. GOLDSMITH — London

ווידער איבער יידיש — אן ארטיקל פון יצחק קארן

אין מיין רשימה, א ברוי פאר א פארשטענד-ליכע (בריוו-שיר) נום. א תש"נ, די צווייט-פארטיקע צייטשריפט) האב איך זיך אפגעטיילט אויף דער נויטיגער ראף פון דער צווייט-פארטיקע מיט ביי ביידע ליטעראטורן אין וועלכן זאמלהעם האט פראג. דן סוף זיך ברייטער אפגעטיילט וועגן דעם מות פון דער צווייט-פארטיקע ביי אונז יידי.

מיר וועלן נישט איבערשריבן, ווען מיר וועלן באווייזן, אז אין מיין פון דורות, ווען דער תופה פון פראכן-האפה, האט געדרעגט א נאָענט-מיט און א קאנטראסט צווישן ביידע פראכן. איינ-פאלט אין די העברעאיש-יידישע צוויי-פרא-קטיש געווען דער הומשך פון דעם נוהג בייס יידישן פאלק וואס צייט זיך נאך פון דער טויזנט יארדיקער תופה פון דער העברעאיש-אראמישער צוויי-פארטיקע.

די ארמאניע וואס האט דורות לאנג געהערשט צווישן העברעאיש און יידיש האט געהאט א בא-פריכטיגונדיקע השפעה אויף ביידע ליטעראטורן. דאס האט גורם געווען אז אין דער צייט פונעם אנהוב פון ביידע ליטעראטורן ביי די 40-ער יארן פון היינטיקן יארהונדערט, איז אויסגעוואקסן א פליעאדע פון הונדערטער צוויי-פארטיקע שפטיש און העברעאיש און אין יידיש. דאס איז געווען די נאלדענע תופה פון ביידע ליטערא-טורן, די שפעטער פון ביידע ליטעראטורן האָבן געשעפט פון געמיינזאמע סוועלן.

די ארטיקע ארמאניע האט זיך איבערגעריסן ווען ס'געענען עקסטרעם פארשידענע פאקטארן און האבן גורם געווען דעם פראכן-האפה, וואס האט פארמט די פריינדלעכע אפמאכט פון צוויי-פארטיקע פראכן. דער רוב פון ביידע מחנות האט פאר-טורן די נאענטמיט צווישן זיך און ס'איז גע-שאפן געוואָרן ווי א וואנט, אויב נישט פון שנה, אז עס פון אינאראציע און פארפרעמדקייט פון איינע צום אנדערן.

איינע פון אונזערע פליכטן איז, צעשמערן די וואנט פון פארפרעמדקייט און ענגצייטיקע אפ-טייע. מיר מוזן זוכן וועגן צו באנייען די אפמאכט מיטארבעט צווישן העברעאיש און יידיש.

אויסער די צייט פון דעם שפראכן מאפה, האָט די שוידערלעכע שואה-תופה, וועלכע האט פאר-טיליקט זעס מיליאָן פון מורח-איידישע יודן-טום און דערמיט אויך פארשינען דעם פאמעניע פון די שפראכעס סיי פון דער יידישער און סיי פון דער העברעאישער ליטעראטור. די יידיש-וועלט איז בכלל געשטעלט געוואָרן פאר א טרויעריקן שיד-וועג פון זיין, אָדער נישט זיין.

נאָכן פארענדיקן די צווייטע וועלט-מלחמה זע-נען געמאכט געוואָרן אומגלויבליכע אַנטי-סעמי-נען צוריק אויפגעשטעלט פון די חורבות די יידישע קולטור, אויב נעמומען די קללה פון נייטיקער און שפראכלעכער אסימילאציע, וועלכע האָט צעשטערט די קוים אויפגעשטעלטע ביידלעך, צעשמערט דעם איינארטיקן יידישן פרופ. איז דער מצב פון יידישע געוואָרן געפערלעך און נויטיקט זיך אין ערנסטער הילף.

כדאי צו דערמאנען אז ס'געענען געווען צייטן אין מיין פון דורות ווען יידיש האָט זייער פיל ארויסגע-האלפן העברעאיש. גענוג צו דערמאנען די מיינונג פון ה.נ. ביאליק, וועלכער האָט נישט איינמאל אוי-בערגעשפראַכן אז יידיש האָט און די שווערע יאָרן פון גלות, פיל בייגעטראָגן פאר העברעאיש יידיש האָט אין זיך פארמאגט. די פאַלקסטימלעכ-קייט וואָס האָט באנייטערט סיי די יידישע שאפונג און אויך די העברעאיש-שאפונג.

היינט, ווען מיט שטייען אין שווערן געראנגל פאר דער עוקונפט פון יידיש, מוזן מיר דאָ אין איז ישראל זען צו העלפן יידיש, מיר מוזן אויס-פילן די פליכט און דאָס איז דער חוב פון אונזער דור פאר דער יידיש-קולטור.

ערב יום-הדין

דאָרט בייס „פּוילן טייך“, איז נרין נראָן פון בילום געוואָרן רויט, שוואַרצע סאַלע פּלינל, האָט אויסגעשפּרייט דער טויט.

דאָרט, און נישט נאָר דאָרט, יעדעס פעלד, יעדער סעפּע, געוואָרן א הייליק אָרט ...

דאָרט פאַרבליבן:

מאַטע-שאַוועס, ברידער — א שטעטער, א חכר — א שכו, און מיט זי, א שטיק בתחון.

דאָרט, פאַרשוונדן איז דער „אַלמער ענאָ“, אונזער צווייטער „איד“, איז שווער צו ערדן, אפילו אליין צו זיך.

טענהן מיר צו גאָט, ערב יום הדין צאיגה! ויזכור! נעדיגע יעדע נשמה! ווייל אזא ונתנה תוקח, האבן מיר זיך נישט פארדינט!

לעצט שאדאך

פרעמיע

די פרעמיע „הערוועק“ פארן יאָר 1984, איז צוגעטיילט געוואָרן דורך דעם מעכניאָן פון חיפה, דעם פראַק. פעסער סאַראַקין, פאר זיין באַזונ-דערן צושטייטער צום אַנטוויקלען דעם שטודיום פון לאַזער שטראַלן און קוואַנטישער עלעקטראַ-ניק, אויב דער פראַק. פראַנק ראָזענבאַל פון דער אַניווערסיטעט יערי, פאר זייער שטודיום פון דער אראמישער שפראך און אראבישער ליטערא-טור.

מנורה

מיט דער געלעגנהייט פון דער זומער אַלמ-פיאדע אין לאַס-אַנדזשעלעס, האָט די ישראל-רע-נירונג פאַראַרבעט צו ניסן א ספעציעלן מעדאַל, וואָס האָט אויף איין זייט א מנורה און פון הויבן דער פּינה סימבאָלישע אַלמיישיע קרויזן, און אויף דער צווייטער זייט אן אטעלעס וואָס לויפט די אינסקריפציעס זענען אין ענגליש און אין עברית.

בר-מצוה

דער באַרימטער זינגער פון פּאַלעסטינע פון פּאַלעסטינע, געבוירן זילבערמאַן, האָט אַנטפּיל געגע-מען אין דער בר-מצוה פון זיין זון דושעם, וואָס איז פאַרנעמומען בייס כּוהל המערכי אין ירושלים.

נייע אונטערנעמונג

אין ישראל איז לעצטנס געגרינדעט געוואָרן א נייע אונטערנעמונג, וועלכע אַרבעט שוין זעסן חדשים און דאָרט ווערן אויסגעאַרבעט וואַנט מע-פליכט לויט בילדער פון באַקאַנטע ישראל'דיקע קונסטלער.

די פאַרוואַלטערן האָט פאַר זשורנאַליסטן דע-מאָנסטריט די אויסאַרבעטונגען, און איבער-געגעבן, אז כּוין איצט זענען שוין פאַרקויפט געוואָרן אַכט טויזנטער אין לאַנד, אויף עקספּליסיווע באַשע-לונגען. עס זענען אויך געשאַפן געוואָרן אַפּמאַכן מיט אויסלעגנדישע גאלעריעס און האַטעלן, ווי אויך פּרוּוואַטע קוים.

רעפּלאַמען

א גרויסן אינטערעס ביי דער יידיש שטודירנדיקער יוגנט אין פראַנקרייך האָט אַרויסגעווען די רייע, אז דער רש"י צענטער אין פאַרויז צוזאַמען מיט אַניווערסיטעט, סאַרבאַן — פאַרויז 1, וועלן צום נייעם שול-יאָר אויסגעבן אַניווערסיטעט — דיפּלאַמען פאַר יידישע שטודיעס.

די איינשטייבונגען האָבן געוויינט אין פאַרויז רש"י צענטער, דעם 3טן סעפטעמבער די.

דיעות פון דער יידישער וועלט

וואָן דער וואָל האָט בדעה אַרויסצופאַרן אינ-ניכט מיין אַמעריקע מיט א טורניר געפערטן איבער דער אַקטיוויטעט פון דער פונדאציע, וואָס איז קאָנצענטרירט ארום דעם קאמפ מענן געא-גאָיאָם און פאַשיון, קעגן אַקטיוויטיס און ראַסיום.

אויסשטעלונג

אין „יד ושם“ איז אָרנאַניזירט געוואָרן אַ לוי-טאַראַפּיע אויסשטעלונג פון יהודה גאַלדשטיין אן אַמעריקאַנער ייד, וואָס האָט אַנטפּיל געגעמען אינעם קאָנטינענט פון די אַירעט ארמיען וואָס האָבן באַפרייט דעם דאַכער. די אויס-שטעלונג מערקט אָפּ דעם 75-סטן יאַרטאָג פון נעם גרינדן די אָרנאַניאַציע „בני ציון“ אין די פאַרייאַנגע-שאַטן.

ענציקלאָפּעדיע

דעם גרעסטן בייטשייער צו דער „ענציקלאָפּעדיע פון די יידישע קהילות אין וואַסלאַוויע“, וואָס ווערט איצט אויסגעאַרבעט אין „יד ושם“, האָט דעם פראַק. ד"ר דושאַן קעמט, א היסטאָריקער און דירעקטאָר פונעם קונסט-מוזי, מעסטאַר-וויטש"א פּעלעס, זיין שאַפונג אין דער „עמי אַבנאָר דעם פּאַלעסטינע פון דער יידישע קהילה אין ספּאַיט“, אין וועלכע ס'שפּילט זיך דאָס לעבן אין דער אַטעראַן און אינטערעסאַנטער יידישער קהילה.

א קאטערע

אין הרום אַמעריקע אין דעם אַמאָלישן אַני-ווערסיטעט פון סאַן פאַאַל וועט איינבוין דערפּענט ווערן די ערשטע אַמעריקע פון יידישער שפראַך. אין די מלכה אוניווערסיטעטס אין ריאַ דע-זשאַנעריאַ און סאַן פאַאַל זענען פאַראַנע-קא-טערעס פון יידיש און די מרסן ווערן באַזוכט פון פיל יידישע און נישט-יידישע סטודענטן.

אַנדענס-מעדאַליע

אין צוזאַמענהאַנג מיטן פּיערן, פון 200 יאָר זינט דעם געבוירן מאָג פון סער מאָזעס מאָג-טעפּיאַרע, האָט די ישראל געזונט באַווייזט אַרויסגעגעבן אן אַנדענס מעדאַליע. אויף און זייט פון דער מעדאַליע זענען אויסגעקויפט די מעדאַליעס פון סער מאָזעס און זיין פרוי יודיס, און אויף דער צווייטער, די ווינט-מיל וואָס איז אויסגע-בויטע געוואָרן פון אַיסאַן ימין-מושה (ישראל).

וועלטראַט סעסיע אין ישראל

ס'איז באַשטימט געוואָרן צו רופן די וועלט-ראַט סעסיע, מיט פאַרשטייער פון אלע לענדער,

אַנדענס-טאָרול

אין קאַען איז אַנטהילט געוואָרן אן אַנדענס טאָרול לכּווד „די יידישע סאַלראַטן פון די אַירעט ארמיען“, וואָס זענען געפאַלן פאַר דער אַניווערסיטעט פראַנקרייך.

די ערעמאַניע איז אָרנאַניזירט געוואָרן דורך דער פראַנצויזישער קעניקע פון יידישן וועלט-קאָנגרעס און דער אַרטיקער יידישער געמיינשאַפט אין די ראַמען פון די פּיערלעכקייטן צו די 40 יאָר זינט דער לאַנדונג פון די אַירעט אין נאַר-מאַנדיע.

יידישע טעטיקייט אין פראַנקרייך

פראַק יצחק וואַראַשוויסי האָט אויספירלעך באַריכטעט וועגן דער לאַגע פון יידיש אין פראַנק-רייך אונטערשטרייכנדיק, אז דער יידיש — קאַמפ-טעס אין פאַרויז האָט אַנגענימט באַצויגען מיט ס'פון און 180 יונגלעכע אַקאַדעמיקער און שטודירענדיקע יוגנט, וועלכע פירן דורך א פאַרצוויי-טע קולטור-אַרבעט.

פראַק וואַראַשוויסי האָט אויך מיטגעטיילט, אז אין פראַנקרייך זענען דערשינען צוויי וואַנע-גענע געווינדעס יידיש — לימוד. דעסלעבן וועט דאָ אונזיך אַרשיינען א פראַנצויזיש-יידיש ווערטער-באָק.

ציפערן

דער פאַרשער דושאַרוש וואַלעס, האָט אין דער אויסבאַע פונעם יידישן דאָקומענטאַציע-צענטער אין פאַרויז „לע מאַנד זש'ה פאַרענטלעכט אויפן סטן פון פאַרשידענע מקורות, א ריי ציפערן וועגן נאַצישן טויט-לאַגע, אוישווייזן פון מאי 1940 ביז יאַנואַר 1945, זענען מיין אוישווייז-דעבאַט געוואָרן א מיליאָן 600 טויזנט מענער, פרויען און קינדער פון 15 אַיראַפּעישע לענדער. 90 פראַצענט פון זיי זענען געווען יידן. א מיליאָן 335 טויזנט פון די פאַרשאַרפּטע אין אוי-שווייז, זענען געטויט געוואָרן אין די נאַז-קאַמערן. נאָר 137 טויזנט זענען געשטאַרבן פון הונגע, פאַרזיקט, קעלעס און פון דער אַכזריות'דיקער באַהאַנדלונג.

אין אַנאַ פראַנק-מוזי

דער דירעקטאָר פון דער אַנאַ פראַנק-פונ-דאציע, וואָן דער וואָל, האָט דערקלערט, אז 450 טויזנט מענטשן האָבן באַזוכט פאַרנאַנאַנעס יאָר דעם מוזי אויף איר נאַמען אין אַמסטערדאַם.

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דריטע זייט פון און חודש 1.10.1884

סאטערס

געדאנקען צו יום-כיפור

„ווער קען ארויפגיין אויפן בארג פון גאט?“

פון רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן

שוין פיר טויזנט יאָר האלטן מיר אין איין שטיגן, אין די מיפענישן פון אנדערע נשמות אין פאראן א געפיל און ווען מיר שפעלן זיך אָס אויף איין געזע וואָלט אונדז דער יהוה פון דער געשיכטע איינגעשלינגען. דער יידישער נורל גע- פונט זיך שמענדיק אונטערן צייכן פון עליה— אויפשטיגן. דער ערשטער ייך אברהם העברי— האָט פארשטאנען זיין שליוות. ערשט דאן ווען ער האט געפאָלגט נאָמס ווערטער, הבטנא השמיטה— קום ארויף צום הימל (בראשית, פ-ה). פון דעמאלט זענען אנדערע בליקן געווענדיג גאָר ארויף. מיר קוקן אָן אויפדער צי די הייבן— אשא עיני אל ההרים.

יעקב-ישׂראל באשטימט זיין לעבנס-וועג, שוין פון אנהייב, אונטער דעם סימבאָל פון יעגער. געטרוימטער לייטער וואָס גיטשקונדיק וואָס זי שטייט אויף דער ערד, געלונגט איר צו דערגרייכן דעם הימל. אירע טרעפן ווילן סימבאָליזירן דעם מענטשנס שטרעבן צו שליוות, זיין תשובה זיך וואָס מער צו דערגעשעלן צו גאָט. זוכטן דעם בורא, פיר זיך לויט דער עצה פון דעם נביא— שאו מרום עיניכם: ראו מי ברא אלה— הייבט אויף אייערע אויגן צו די הייבן און איר וועלט זען ווער ס'האָט דאָס אַין באַזאָפן.

דער ייך קלעמערט צו זיך בארגשיפן, פון איין געלד אויף דעם אנהייב פון איין בארג-שפיץ, צום צווייטן. ווער אפשטעל און גייט מיין ציל, אן און פאר זיך, גאָר א מיטל, א שטייג-פונקט פאר א גייטע אויפשטיגן. זיין הויפט-אוישער פארשונט איר גייטע קיין פלאכער, גאָר אן אומאויפגערלעכער בארג-ארויף. דערפאר איז אויך דעם יידן-געשיכטלעכער נאגט און פול מיט פליין און ליידן. דערפאר זענען זיינע וועגן אויף פיל מיט סיבן בלוט, מיט הויפט-מארט-דער. דער ייך האָט זיך געשענדיק אָנגעשלאָסן צו די וואָס האָבן געווינט דעם פראָנעס, דאָס ווילזיין, צו די וואָס זענען געווען אומצופרידן מיט דעם וואָס אין אלט און אָפגעלעבט אן האָבן געזוכט די וועגן צו דעם וואָס איז גיט אין לעבן.

אין דעם יידישן לוח, איז דער וויכטיקסטער פרינציפ פון יהדות, דערפרינציפ פון דוד דעם שבת. צום סוף פון די וואָס ארבעט-מען, איז דער פֿרום-מאָג— די ערשטע ספֿאַציאל-רעליגיעזע פֿאַרענוג וואָס מיט האָט פֿאַרמירט— באשטימט געוואָרן צו זיין דער טאָג און וועלכן דער מענטש זאָל זיך קאָנען הערטיגן איבער דעם אלטעלעכן. מיטן אָקום פֿון שבת, איז זיין פֿייערלעכן מלכות, פארשוניגט פון דעם יידישן הויך דער ווירואר פֿון ספֿאַרעלעכען לעבן, פון איין בינה-ששנות. צום אַנדערן זען דער ערשטער טאָג ווערט אויפֿארום אן אַרצופֿאָג פֿאַר דער געשמה און פֿאַר דעם גויסן, וואָס מאַכט לייכטער די ערשטע-טעג פֿון לעבן און העלפט זיך פֿאַר-שטיין פון א העכערער מדרגה. אָן דעם יבֿט וואָלט מען זיך גיטש געקאָנט פֿאַר-שפעלן דעם קיום פון יהדות. פֿאַראַראויס-דיג דעם תלמוד-ישן וואָס שמור לי וואַשמור גר— דער שבת זאָגט צום ייִדן: הויב די מיד, וועל איר ליד הייבן— האָט א גרויסער דענקער געזאָגט: „מען וויפֿל די ייִדן האָבן אָפֿגעהיט דעם שבת, האָט דער שבת זיי אָפֿגעהיט“ אָן די פֿאַנג וואָס דער שבת האָט זיך אויפֿהער געבן דעם ייִדן פֿאַר זיין פֿלי צו די הייבן, וואָלט דער ייִד שוין פֿון פֿאַרשוינדן געוואָרן און דער פֿינצטער-טאָג פֿון צייטן.

יו־כיפור איז פֿאַרן יאָר דאָס וואָס דער שבת פֿאַר-זען פֿאַר-וואָך ער איז אַחַת בשבֿוה „אויסצייגן און יאָר“, ווייל אויך דאָס יאָר, פונקט ווי די וואָך, דארף זיך ארויסרייסן פֿון דעם אלטעלעכטיגן גאָר און פֿאַר-זען מיר באַשטייגן דעם ענישן זיין וואָס האָט גורם געווען און די תורה זאָל דעם טאָג אָרופֿן שבת-שבתן.

אָנגעזען אין אומבאַפֿעקטן הייסן מלכות— דער סימבאָל. וואָס דערמאָנט דעם ייִדנס לעצטע קליידער— שפּרענגט ער פֿאַר א מעת-לעת אלע קלייטן מיט וועלכע דער גוף קלעבט זיך נשמה, פֿאַרזיכטעט אויף דעם גשמיותדיקן לעבן און מאַכט א שפּרונג צו יענער הויך וואָס דער בעל התהילים האָט אונז „טרעפֿלעך אָנגערופֿן“ „הר ה'— דער באַרג פֿון גאָט.

פון דאָרט, פון די הייבן פון דער דרייפֿאַקטער השלמה— בין אדם למקום, בין אדם לחבֿרו און מיט זיך אליין— קומט דער מענטש מיט אן אָרומ-געבעדיקן בליק, צו דעם וואָס איז פֿאַרגאָסן און צו דעם וואָס דארף ערשט קומען, פֿון דעם ווען וואָס ער האָט פֿאַרשטאַמט און צו דעם וואָס וואַרט אויף אים און פֿירט איבער זיך ליד, אן אמתן חשבון הנפש.

דאָס לעבן וואָלט געווען אַימערפֿרענלעך ווען סע וואָלט געווען גאָר א לאנג-וויילנדיקע פֿאַר, ווען סע וואָלט גיטש געווען אן אַמאָוהערלעכער אויפשטיגן.

יו־כיפור איז א באַרג-שפיץ פֿון לעבן. אריינקומענדיק צווישן דער ערד, אין האָט קרוש, זאָל יעדער פון אונדז זיך פֿרעגן צוואַמען מיט דעם שמור פֿון יהדות— געיס זמירות ישׂראל— צו אונדז באַמט געלונגען בייצוקומען צו געפֿערלעכן ווען פון די תּוֹהֵת און שוואַכקייטן, צו אונדז געלונגען צו באַצווינגען דאָס פֿאַרגעלעכטע און דאָס גיטשיקע און אָנקומען צו יענע לויטערע הייבן. אויף דעם באַרג פֿון גאָט, פון וווּ מיר זאָלן קאָנען אָפֿשאַצן די אמתע ווערטן פֿון לעבן, פון ייִן מיר זאָלן קאָנען ווערן אנדערע בליקן צו נייט הייבן, פון וווּ מיר זאָלן זיך קאָנען גאָר מער דערגענערן צו אונדערע אידעאלן, צו גאָט.

סעלעגראמע כבוד הרב הראשי ד"ר דוד משה ראָזען שליט"א און דער יידישער קהילה פון רומעניע

די בעסטע ווינטשן צום נייעם יאָר, מיט דער תּפֿילה פֿאַר שלום אין ישׂראל און אויף דער נאַצער וועלט.

חיים הערצאג

פֿרעזידענט פון מדינת ישׂראל

חברה ש"ס

שבת, דעם 22סטן סעפטעמבער פֿרשת ניצ-בום-וילך, האָט מירן הרב הראשי ד"ר דוד משה ראָ-זען שליט"א, געהאלטן א שיעור פון סתּכא עבודה זרה דף פ"א, לזכֿר דער נשמה פֿון זיין פֿאַטער הרב אברהם אריה ראָזען זצ"ל, געוועזענער רב אין פֿאַלטישען און אין מאַינעט. נאָכן שיעור, האָט דער רב הראשי געהאלטן א דרשה איבער עניני דיומא. נאָך תּפֿלת מנהיג האָט דער נאַצער בייזענדיקער עולם זיך באַמיי-ליקט ביי דער שלש סעודות מיט וועלכע דער רב הראשי האָט זיך סתּכד געווען פֿאַר דער עליה פון דער נשמה פֿון הרב אברהם אריה ראָזען זצ"ל. דער הרב ר' יצחק מאיר אַרלווין האָט געזאָגט דברי תורה.

דער רב הראשי שליט"א, האָט און זיין נאָמען און אין נאָמען פונעם אָנפֿיר קאָמיטעט פון דער געזעלשאַפֿט פון די יידישע קהילות פון רומעניע, געדאַנקט פֿאַר די נומע וווינטשן און אויסגערע-בערונג פֿון זיין זייט די בעסטע ווינטשן פֿון שלום און פֿאַרפֿאַרטיקטע אלע אונזערע ברודער פונעם הייליקן לאַנד. דער צוואַמטנטרע איז אַרויף אין א פֿרינד-לעכער אַמטאַספֿערע.

תורה געדאנקען פון ליובאוויטשער רביס רייד - וועגן יום-כיפור -

אין נמרא (שבועות ז"א) איז דאָ א פֿלוגתא וועגן דער פֿרשה עונות פון יום כפור. די רבנן זאָגן: „ויהי' אין מכפר אַלע עול השֿמים“ (ויהי' אין מכפר נאָך אויף די וואָס טוען תּשובה). און דער זאָגט: „בין עשה תּשובה, בין לאַ עשה תּשובה ויהי' אָמבר“ (יחזק נעמאָן תּשובה און ב' אויף אים מכפר). ווייל עיצומו של יום (דער עצם טאָג) איז מכפר. דער דין איז ווי די רבנן. דער ביאור און דער פֿלוגתא איז גיט אז די רבנן האַלטן אז „עיצומו של יום“ איז גיט מכפר און נאָך תּשובה איז מכפר. אויך לויט די רבנן איז עיצומו של יום מכפר. ד.ה. אז דער מענטש אליין קען מיט זיין תּשובה גיט צו קומען צו אַט דער כּפרה וואָס עס גיט דער „עיצומו של יום“ די פֿלוגתא צווישן רבי און רבנן איז: „ווי אויב געענט צוקומען צו דער כּפרה פֿון „עיצומו של יום“.

רבי האַלט, אז ווי נאָר עס קומט דער טאָג פֿון יום כפור און שוין מאַר דער „עיצומו של יום“— אפֿילו ווען א יוד טוט גיט מיון תּשובה— און דער „עיצומו של יום“ אליין איז מכפר אויף אלע זיינע עבירות. און די רבנן האַלטן אז כּכרי צו עטענע צוקומען צו דער כּפרה פֿון „עיצומו של יום“ דארף זיין עבירות תּשובה און דאן האָט מען אויך די כּפרה פֿון „עיצומו של יום“ וואָס איז פֿיל העכער און גרעסער ווי די כּפרה וועלכע מען האָט דורך תּשובה אליין. אָבער הכל מודים אז „עיצומו של יום מכפר“.

כּפרה מיינט גיט כּלוין אז דער מענטש ווערט גיט באַשפּראַכט פֿאַר זיין חטא, נאָר אויך אז עס ווערט אָפֿגענווישט פֿון זיין נפש דער פֿלעק און פֿנס וואָס איז געוואָרן דורכן באַזאָגענעם חטא. און נאָך מערער: „תּכלית הכּפרה איז, אז גיט כּלוין וואָס עס מלכּיבט גיטש אַיבער קיין רושם פון די עבירות, נאָר כּבי אן די זונות אליין ווערן איבערגעקערט און פֿאַרדעכט ווי זכות. דאָרף מען פֿאַרשטיין: ווען א יוד טוט תּשובה און ער האָט רחמ' אויף א חטא וואָס ער האָט גע-טאָן, לויט דער דעמיוט ארויס דעם געשפּאַט וואָס ער געהאט כּיים טאָן די עבירה און דורך דעם ווערט פֿון אים אָפֿגעווישט און אָפֿגענווישט דער ער (און ווייל זיינע פֿרעזידענט עבירות האָבן אים צוגעבראַכט צו באַקומען א גרעסערן צמאון צום אויבערשטן, ווערן זי דערפֿאַר פֿאַרדעכט פֿאַר זכות).

ווי אויב אָבער ווערט אָפֿגענווישט און אָפֿגע-רייניקט דער פֿון דעם מענטש דורך דעם „עיצומו של יום“ אָן זיין תּשובה טאָן? מען קען פֿאַר-שטיין אז „עיצומו של יום“ זאָל זיין א כּפרה און מען זאָל אים גיטש עניש זיין. ווייל זיין כּפרה געמט אַראָפֿ דעם עגש אויף עבירות, וויאזוי אַבער און מיט וואָס ווערן אַראָפֿגעגעבען די פֿנמים פֿון נפשׁ האָדאָם?

דער ביאור איז דעם: אין דעם פֿאַרבוך פֿון ייִדן מיטן אויבערשטן וועגן די כּמה מדרגות (א) דער פֿאַרבוך מיט דעם אויבערשטן דורך דעם וואָס דער ייִד איז מקיים דעם אויבערשטנס מצוות און ער טראָגט אויף זיך דעם עול מלכות שמים, אז ער איז גרייט צו אויפֿפֿאַלן אַלץ וואָס דער אויבערשטער הייבט.

פֿראַטאַקאָלאָרער באַזוך

דינסטיק דעם 25סטן סעפטעמבער ד.ה. האָט זיין עסקצעלעניץ ה' צבי בראַש, דער אמבאַסאַ-דאָר פון מדינת ישׂראל אין בוקאַרעשט, געמאַכט א פֿראַטאַקאָלאָרן באַזוך דעם רב הראשי ד"ר דוד משה ראָזען שליט"א, פֿרעזידענט פֿון דער פֿרע-ראַציע פון די יידישע קהילות אין רומעניע. זיין עסקצעלעניץ איז געווען באַגלייט פֿון אַרמאַנד לבון— ערשטער סעקרעטאַר פֿון דער אמבאַסאַדע, געדון נאָמן— צווייטער סעקרעטאַר, לוי ציוון— דער שפּע פֿון קאָנסולאַרן אַמט ביי דער אמבאַסאַדע.

מער דער פֿעדעראַציע זענען אַנווענדן געווען: אַרום עמיל שפּעקטער— גענעראַל סעקרעטאַר פֿון דער פֿעדעראַציע און אינזש. טעאַדאָר בלומענפֿעלד— פֿרעזידענט פֿון דער בוקאַרעשטער קהילה. זיין עסקצעלעניץ ה' צבי בראַש האָט איבער-געזען דעם רב הראשי און דער נאַצער ייִדן— שער קהילה פון רומעניע, באַריסונגען און כּר-דערלעכע ווינטשן צום נייעם יאָר תּשמ"ב. דער רב הראשי שליט"א, האָט און זיין נאָמען און אין נאָמען פונעם אָנפֿיר קאָמיטעט פון דער געזעלשאַפֿט פון די יידישע קהילות פון רומעניע, געדאַנקט פֿאַר די נומע וווינטשן און אויסגערע-בערונג פֿון זיין זייט די בעסטע ווינטשן פֿון שלום און פֿאַרפֿאַרטיקטע אלע אונזערע ברודער פונעם הייליקן לאַנד. דער צוואַמטנטרע איז אַרויף אין א פֿרינד-לעכער אַמטאַספֿערע.

תורה געדאנקען פון ליובאוויטשער רביס רייד - וועגן יום-כיפור -

ב) דער אינעווייניקסטער פֿאַרבוך פון א ייִדן מיט אויבערשטן וואָס איז העכער און טיפּער פֿון דעם פֿאַרבוך דורך קיום המצוות און קבלת עול מלכות שמים, און אַט דער פֿינימל-דיקער פֿאַרבוך דרוקט זיך אויס אין דעם וואָס אויך דאן ווען ער האָט עובר געווען אויף דעם אויבערשטנס ציוון אָן פֿון זיך אַראָפֿגעגעבען דעם אויבערשטנס יאָך— עקבערט עס אים, עס פֿאַרדיקט אים און ער טוט תּשובה אויף דעם. און מער דעם וואָס תּשובה קומט פֿון אַט דעם פֿאַרבוך וואָס איז העכער און טיפּער בנפשׁ ווי התּמשרות דורך קיום המצוות, האָט תּשובה כּכח צו ברעכן און אַראָפֿ-צוגעבען די פֿנמים בנפשׁ וואָס האָבן זיך געשפּאַט דורך די עבירות וועלכע האָבן אָפֿגעשוואַכט זיין גלייבדיקן פֿאַרבוך.

אָבער פֿון דעסוועגן איז אויך דער פֿינימל-דיקער פֿאַרבוך א באַנערענטער. וואָס קען זיך אויסמעסטן אין דער תּנועה פֿון תּשובה. ג) די עמית'דיקע התּמשרות פֿון עצם הנשמה מיט עצמותו יתּכרך. אַט דער פֿאַרבוך האָט גיט אויף זיך קיינע מדי-דות והנבֿלות און איז העכער, פֿון צו קענען זיך אויסדרוקן אין וועלכער עס איז תּנועה, אפֿילו גיט אין דער תּנועה פֿון תּשובה. און די התּמשרות קען גיט ווערן אויפֿגעטאָן דורך פֿעולות און עבר-זאת— ווייל אַלע פֿעולות פֿון מענטשן, ווי הויך זיין דין, האָבן זיין דאָך אַלץ נפֿעס א מרידה— נאָר דאָס איז פֿאַראן ביי יעדער ייִדן כּפֿענע, מער זיין עצם הנשמה וואָס איז א חלק אלקה ממלֿע ממש, און אויך איינט (בגוף) איז זי, תּהוּה ודבּוּהה כּך, יחידה ליחַדך“.

וויבאַלד אז די התּמשרות איז העכער פֿון אַלע מדידות און צויריס, איז פונקט ווי זי קען גיט באַשאַפֿן ווערן דורך עבודה, אויב קען מען זי גיט שוואַכער מאַכן דורך פונם זיין און איר דורך העדר עבודה אָדער דורך עבירות.

אין דער מדרגה פֿון התּמשרות דערגרייכן גיט קיין פֿנמים און חטאים: און דערפֿאַר איז „עיצומו של יום מכפר“, ווייל יום כיפור ווערט נתּנה (אנטפֿעלט) ביי יעדער ייִדן דעם צמיות'דיקער פֿאַרבוך פֿון זיין עצם הנשמה מיט דעם אויבערשטן און בשעת עס ווערט נתּנה די מדרגה, פֿאַרן בטייל אָפֿ אַלע פֿנמים, די פֿלוגתא פֿון רבי רבנן איז נאָר צו עס פֿאַרעטן זיך תּשובה כּכרי עס זאָל נתּנה ווערן די מדרגה אַלע זענען אַבער מודה, אָן די כּפרה פֿון יום כפור ווערט גיט אויפֿגעטאָן דורך תּשובה. נאָר עיצומו של יום איז מכפר פֿון זיך אליין. אין יענע מדרגות וואָס די חטאים האָבן דערפֿאַר און פונם געווען דאָרט, דאָרף מען אויפֿפֿאַר א כּפרה און דאָס קומט דורך תּשובה, וואָס שאַפֿט ביי דעם מענטשן און דורך דעם אויך אַפֿעלע א טיפּערן פֿאַרבוך צווישן אים מיטן אויבערשטן וואָס צוברעכט און געמט אַראָפֿ אַלץ וואָס שטעלט צו דער התּמשרות. דורך דעם וועלן מיר אַלע זוכה זיין און געהעבט ווערן צו א גוט און זיך יאָך.

מברק ברכה ל'הרב הראשי דוקטור משה ר' דוד משה רון לכלל עדת ישראל ברומניה

מיטב הברכות לשינה החדשה עם תפילה בלב לשלום ישראל ושלום העולם חיים הימים הציג נשיא מדינת ישראל

חברה ש"ס

בשבת פרשת נביאים-וייך, נשא את דברו כה- ברט ש"ס, כבוד הרב הראשי ד"ר דוד משה רון ש"ש"א, ולמד שינוע ונרא כמס' עבודה-זהה דה מ"ז אחר כך הוא דבר מענינא דיומא. אחרי תפלת מנחה כבוד הרב הראשי נתן מעודה שלישיית לומר נשמת אביו הרב"ג אברהם ארי לייב רון ז"ל, מי שהיה רב בפלטיצ'ן ומוינשט. הרב"ג ר'יצחק מאיר מריוקם שליט"א אמר דברי תורה ולזכור לטובה את הנאמן ועזרת הרור ר'אברהם ארי' רון, זכר צדיק לברכה.

דברי תורה

כ"ט-י): הפסד הרבוי בא יאדם, בגלל הקשיחו לבו מצדקה, כדאיא במדרש משיל" (י"א): "אם יהיו אדם, שהוא אינו עומד מן העדקה, הו' ודע, שהוא מחסר" אומר על כן הוא שאמרה התורה: "ועה עינך כאחיד האביון, ולא תתן לו-וקרא עליו אל ה', והיה כד האב (הינו, שכפויך העניש במה שיתן אצרך מרכישו)" (דברים ט"ו-ט). ובכזו, "וראת הטא" שפנינו הינו, שמד הרואה, שלע נחמסר, נתעסם בקדשה ובמלכות הסדרים, מה שמכשיר אותנו למלכת הברכות. חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים של פרישה" (החינו ברכת "וברכך ה' וישמרה" וזכה נצעד הקא בכפישנו: "חיים, שאין בהם בושה ומכילה" כל הברואים מהראם הגדול עד התולעת המימרוסופיות כראו בשביל איהם תכלית, שמתמלאה על ידך ברוק לפי ערכם. האדם, בעל הנשמה, המהונן בשכל וד-בור, הוא הנבוא בשביל תכלית היומר נאורה כדלע, שהיא תכנת הבורא, כאמור התור: "בגין דישתמדען ליה", איכות הכהנה ודרכיה-כואת חושב על התורה, המפירת לאדם דעת. הרי יוצא מה, שבאם אין האדם ממלא תפקידו ותורתו בחיים, הגור נרוע אפוא כמעליה-החיים היותר נמו-כים, שאלה הם נאמנים לתעודת בריאתם, ולא הווא; ובכזו, הלא אין לך בושה וכלימה גדולה מה, לזאת הוא שבכש בדרך הכרת האלה כזו מעליו, אחרי תכישונו התיגע לפי ערכו כל הכליתו באמצעות קביעות עתים לתורה, תמיכתו לומדים וחינוך צאצאיו בדרך התורה והמצוה. הלא הוא אפוא השאיפה "לחיים שאין בהם בושה וכלי-מה", שנמולה הטוב הוא שדור הטבע בתפלת קנאה מעליו, והחינו המבישה שלו, "חלוי עמולת", שהיא ברכתו של, "ישא ה' פניו אצרך וישם לך שמים" ההכשרה לקבלת אותן הברכות, הבאה על ידי תיוון האדם בשלישית חלקי מהתור, מתפתחת בכל בחינתו: מתחלה "שלא לישא", דהינו בשביל השכר של, "עושר וכושר", הבאה לרגלה, לפי הדינת רז"ל, "ב'שבת" (ב"א-), וסימכת, לפי הבחנת רז"ל, "ב'פסחים" (ב"א-), כמעלת העמולת, לפי-הדינת, "שלא לישא" עד התרוממותנו "לחיים של באתם. הנה משאלות כל הלכות הנו להיות טובים בעיני ה', כראוינו "ברכות" (י"א-); "לגלו וידוע לפניך, שרצוננו לעשות רצונך-ומי מעכב? שאור שבעסה" לכן נקש, שבשביל הכ- שרתנו בתור כל-יחבול בעד כל הברכות הנו, ומלא ה' משאלות לפני לטובה", הדינו, שגמיה טובים למקום ולבריאות.

ביקור פרוטוקולרי

ביום שלישי 25 בספטמבר ש.ז. מר צבי ברוש, שגריר מדינת ישראל בבוקרשט, עשה ביקור פרוטוקולרי אצל מרן הרב הראשי דוד משה רון שליט"א. יו"ר ועד קהילות יהודי רומניה. כבודו בא בליווי מר ארמנד לבון - מזכיר רא-שון בשגרירות, דעון נאמן-מזכיר שני ולוי זיכר-ראש המחלקה הקונסולרית של השגרירות. מעד ועד תחילת השתתפותו עו"ד אמיל פלדר - המזכיר הכללי והמהנדס טוביה בלומב-פלדר - יו"ר הקהל בוקרשט. כבוד השגריר צבי ברוש בירך את מרן הרב הראשי ואת כל הקהלה היהודית ברומניה ואחל לכולם שנה טובה ומבורכה, על סף השנה החדשה, שנת תש"ה. מרן הרב הראשי הודה בשמו ובשם ועד קהילות יהודי רומניה בעד הברכות והאחילוים ואחל לכל אחינו מארץ הקודש כל טוב, שלום וברכה. הראיון עבר באווירה לבבית, ידידותית.

מנאום הרה"ג צירלון זצ"ל

(המשך מספר 560)
ההשקפה הזאת היא אפוא אחת האמצעים, המ-תקנים את האדם בשלישית חלקיו, והחינוג ע"י גמולת-הסדרים, נפש החיונית ע"י התפלה ונפש השכלית ע"י התורה. בתחלתה לכל זה היה אומר: "מקום שאני אוחב (הינו ברכות שמים מעל, אשר איתו) הוא שתכסוף נפש האדם כל הימים) רגלי (כמומר) ה-נהגו, שמלתי לעצמי בתור אדם, הודות לשני הפתגמים (הם) מולכות אותי (התנתנה הזאת היא שמכשרת ומביאה אותי למכל הברכות, שאני אוחב כל-כד). מנחה" נאמר, כי זאת התורה, שנתבאה בה-הרצאה הנזכרת, היא שכלולה בשלמותה תפ-למנו המיוחסת לברכת החדש: "שתדוש עליו את החדש הזה לטובה ולברכה", זו היא הקדמת כללות התפלה בקדשה: "טובה" היינו ביוחסנו הממקום ולבריאות, כמו שפירש המלבי"ם את הפסוק, ובהי מובים (ד"ר-י"א): "ולברכה" למען נהיה מוכשרים על ידי זה לקבל "הברכה" וזכה, הריך ופרט את הבקשות בתור מאתימות ומעלות על לין, ותתן לנו חיים ארוכים; אבל הלא ארוכות הימים עולה לנרום לאדם, שיהיה למפעל, כדאמרנו ב"ערכיו" (י"א-א) "כבא-בב-תא - פאחא בביתא" בני הזמן זועפים, מלאי רגון הוא מתרעם על סוביו, והם מתרעמים עליו; הוא הגהו למעשים, למכת הריכות נופו, על עצמו ועל אחרים, ואחרים הגם למעשים עליו; הוא רחוק בחיים, ותחיים ויחיו בו? לכן הוא שנוספה לבקש נבו, "חיים של שלום", הדינו שנתכרך ב"חיים אר-כים" שאלה שיהיו גם, של שלום", בהיותנו עם זה ככה נשאלו ורענינו, עד שבהעדר כל אותם חזויות הקאה המעצבים, נתנו ממילא בשלום עם הסביבה. הרי לפנינו הברכה של, יאר ה' פניו אצרך ויחיה" אולם הן רענונת הנוף עולה לה-שקיע גם את הזמן, להיות מלא בח לעומים, אל תוך הן הטרדות, המכלולת הנוף ומדאיות ה-נפש, הלכך מבקשים: "חיים של טובה, חיים של ברכת, חיים של פרישה", הדינו, שחינו יהיו טו-ביים בעיני אלקים ואדם, להיות רוחנו שוקט ולכ-נו פתח לענינים רוחניים, לרגלי שפע הברכה והפרישה, שיעזר ה' לנו, נמצא, זו היא הברכה של, "וברכך ה' וישמרה" (י"א-), וברכך בנכסוך ויש-מרה בנפול". חיים של חסון נוספת" היינו שאה בנינו עונו למרומי ההעצה על ידי שתי הברכות הקודמות, נעמוד בכל זאת נמנע להטבע ביה, שלא יתקמד בנו בני אדם, אשר על כן אלה הע-לולים לקנא, תחת היות עונשם, לפי הנמרא, "שבת (קנ"ב-), שעצמותיהם הרקובות", יתכלו שבר התרחקותם מפלצת זו מה יהיה היפך מקרבון כזה, הדינו שעצמותיהם תחזקנה, ובכזו, יתברכו גם הסובבים אותנו "חיים של חלון (חוק) ע-מות", עקב הדיקים הקיים והמטעה מעליו. זו היא הברכה של, "ישא ה' פניו אצרך וישם לך שמים". אלה הן הברכות, מעתה נתחיל להעיד בתפלתנו אפני הכנה בשביל כשרון תפלתו: "חיים, שיש בהן וראת שמים", הינו משפלתנו תהיה כראו, מה שמכשרנו לקבלת ברכות, "חיים ארוכים" ו"חיים של שלום" (שהן ענין של, יאר ה' פניו אצרך וי-חינך", ו"וראת הטא": מלת "טא" הוראתה לפע-מים ענין חסון, כמו: "ולא יחטא" (שופטים,

היהודים ליום הכיפורים

"מי יעלה בהר ה'?"

מאת הרב הראשי ד"ר דוד משה רון

עריה זרשלו נמשכת הקופה שר ארבעה אלפים שנה ועמקי נפשו הרגש כי אם נעצור בה, ולו רק הרגע קט, ובלעה אותו היום ההיסטוריה-הנורא החרירי כולו, עומד בסימן של טרייה מתמדת שליוותי של ועברי הראשון-אברהם אבינו ע"ה - ראשית התנכשיותה סידרה בחכמה השמימית, תחילתה מאתו הרגע שבו פיסם את העו העילאי, "הכסידא השמימית" (ה ביה זרעו" (בראשית ט"ו-ט), ומי אר, זה אחינו: ירע אברהם-יצחק-יעקב, בכסמים מכוונים אל על, זה אנהו בענינים נשיאות לשמים, למרומים איתו "השמימית" סיבע גם את אורהת הויו של יעקב-ישראל. ערדיו הראשונים עומדים ככך בסימן איתו הלום-סמל של, סולם מוצב ירצה ריאטו מניע - בכל זאת - השמימית", של סולם זה שש"ביו מייצגים את שאיפת האדם לשלימות. גם כמיהתי למירכה שמימית. ההון היהודי נעליתה ולתרוסמחו עובר כחסייה-שני עם בפרכה-הנפלה הנפאל של נביא-הנחמה, ושעיהו, "לנחמו נחמי עמי" שלו: "כל נוא ונשא, על הר גבוה טני לה מכשרת ציון, הרויח, אל הירא... שאן הרום עיונים וראו: מו ברא אלה... וערו אכר נשויים" (וישעיהו ט'). יכר, טורה לו היהודי, עינה ומספס מסלע לסלע, ממירדון למירדון עד הניעו לפסא, כשכל חנייה נהייה של, כשמישה לא כמסרה, אלא הנייה לשם התנשאות נוספת, הנייה לצור עוליה. יכוון שמסלולו הנינו ורו לא כמצב אופקי, אלא מאור וקוף הוא. מלא הוא עמל סלע, משום זה ירכו ורעה נהרות הקלו דם ונבששויות של סרושים למכביר. כי סלע ומעולם נמנה הוא על שיהיו הקודמה, על אלה שלא השלימו עם המציאות הספואה, על אלה שהיפנו דרך לקיום ציו התורה, וישן מפני הדיש תועיאי.

תכונה מדויקת זו של היהודים מייצגת בלוח העברי ע"י השנת. בתום ששת ימי החול, יכוא וים המנוחה, האשונה מהתביעות החברתיות-ההיות שיצוג משה לפרעה (מרבש רבה שמות א"ל-ב) - שיתחילו ליהפך ליום שבו יתרוטם האדם מעל לרמה היומיומית. מרגע כניסתו של יום זה, ממש ביו-השמינית, מיר -באה שבת", באה מנוחה" (סנהדרין ל"ח), מיר אווירה של חג תמלא כל בית יהודי ובמקום התכולה שתלם המנוחה, מנוחה שלומה של, ויקרשו את שמך". וזה, היום השביעי יהיה ליום-הנייה נפשות-ירוחות בעל רגה נבונה, ענין מוצפה "שעליו יתקל לנו להסתכל בשים ולחבון את אורחותיהם. אין להשיג את סוד קיומה של היהדות בלי התשישה של שבת. וכבר אמר הנה-דעות גדול, בקשר עם האומרת "שמור לי ואשמור לך" (ב"מ פ"ב, ב, במשנה), ובאורה שהשבת, כביכול, אומרת לעם ישראל, "אם תשמור עלי, אשמור גם אני עליך", - אמר ההוגה-הדעות ש"יתר מה ששמרו ישראל על השבת, שמרה השבת על ישראל". אולם, השבת שפרישה המיר בנפיה להגן על היהודי כמעופו למרומים, בערפלי הזמן אכר וכרו. "אחת בשנה" - שבת החיורה של הנהגה כולה, הקדושת חרונה מהשגרתיות. והו מוננה המוסרי של ההגדרה המקראית, "שבת שבתון".

ביממה זו של יום-הכיפורים, שבה, "ישראל לובשים לבנים ומתעטפים לבנים" (ירושלמי ר"ה פ"א. נ'), חלוק לבן זה של קוסל, סמל המחילה והטהרה גם רתו לאחוריו הכנדים של היהודי, במעתיילת זו מתנתפ הוא את כל השרשראות שבהם כובל החומר את הנשמה, תורו התפשטות הנשמות עולה בלינו גיעו לפיסגת זו שמשורר התחילים כה חושב לקרוא לה, "הר ה'". "הר גבוה" זה, מקום מיינסת לפנים חלת האנפון, עם קונו, הכרו ועד-עצמו הוא, יש לו ליהודי לחבון ול-ספור את העבר (העתיד, שם המקום "ל"שאו מרום עיונים וראו מי ברא אלה", המקום המזאים ביותר "להשבון נפש" אמית. וכמה שוממים היו החיים וללא נשוא אילמלא שמעונו בטובן של עלויה-מתמדת!

פיסגת חיים כזו הוא יום-הכיפורים. ולכן נבואנו לעבודת ה' במקדש-שמעש שלנו, על כל אחד מאיתנו מופל לשאול את עצמו, יהר עם נעים-ומירות ישראל: "מי יעלה בהר ה'?" כלום עשינו הכל מה שבידינו למען שנצליח להתגבר על כל אבני הנגף, המידרונות התלולים, הולשותינו ונסיונותינו, להשתלע על כל מה שהוא כן-חלון, כדי להגיע לפיסגת זו של, "הר ה'", בו נוכל לזוהת את הערבים האמר חיים שבהינו, ואחרי קריבת מה להפנות מלפנינו גופות ולתקרב קירבה נוספת ומשומותנו, קירבה נוספת לא-עליון.

